

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

**Potravinový problém jako globální problém
světové ekonomiky**

**Food problem as a global problem of world
economy**

Petra Černá

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Potravinový problém jako globální problém světové ekonomiky“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce

za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Plzni, dne 3. 5. 2013

.....

podpis autora

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala paní Ing. Kunešové, vedoucí mé bakalářské práce, za cenné rady a čas, který mi při zpracování tohoto tématu věnovala.

V neposlední řadě patří velký dík mé rodině, která mě podporovala celou dobu mého studia na fakultě.

OBSAH

ÚVOD	7
1 GLOBÁLNÍ PROBLÉMY	9
1.2 Vzájemné propojení globálních problémů	10
2 POTRAVINOVÝ PROBLÉM	11
2.1 Spotřební úroveň potravin	11
2.2 Body Mass index	12
2.3 Zásoba potravin na obyvatele.....	14
2.4 Výživa obyvatelstva	14
2.5 Problém hladu	16
2.6 Hloubka a rozsah hladu	17
3 RIZIKA A NEMOCI SOUVISEJÍCÍ S PODVÝŽIVOU A HLADEM	19
3.1 Problematika vody a sanitace	19
3.2 Podvýživa v souvislosti s onemocněním dýchacích cest.....	20
3.3 Podvýživa a malárie.....	21
3.4 Podvýživa a HIV	21
3.5 Podvýživa a vzdělání	23
4 PŘÍČINY POTRAVINOVÉHO PROBLÉMU	24
4.1 Příčiny způsobené člověkem	24
4.1.2 Chudoba.....	25
4.1.3 Degradace půdy	30
4.1.4 Globální oteplování	31
4.1.5 Politické nepokoje a válečné konflikty.....	31
4.1.6 Náboženské příčiny	32
4.1.7 Růst cen potravin	33
4.2 Příčiny nezpůsobené člověkem	34
4.2.1 Vliv klimatu	34
5 VÝŽIVOVÁ SITUACE VE SVĚTĚ	36
5.1 Výživová situace za posledních 50 let.....	36

5.2 Současná výživová situace v jednotlivých regionech světa	40
5.2.1 Jižní, jihovýchodní a východní Asie	40
5.2.2 Blízký východ a severní Afrika.....	42
5.2.3 Subsaharská Afrika	44
5.2.4 Latinská Amerika a karibská oblast.....	49
6 MOŽNOSTI ŘEŠENÍ POTRAVINOVÉHO PROBLÉMU	55
6.1 Teoretické možnosti	55
6.2 Charakteristiky a předpoklady pro zdárné řešení potravinového problému	57
6.3 Krátkodobá, střednědobá a dlouhodobá opatření	58
6.4 Možná řešení potravinového problému	58
6.4.1 Rozvoj zemědělské výroby a potravinová bezpečnost	59
6.4.2 Změna vlastnických vztahů	59
6.4.3 Integrovaná uskupení.....	60
6.4.4 Stabilizace počtu obyvatel.....	60
6.5 Předpokládaný vývoj potravinového problému	61
ZÁVĚR.....	62
SEZNAM TABULEK	65
SEZNAM OBRÁZKŮ A SCHÉMAT	66
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	67
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
SEZNAM PŘÍLOH	74

ÚVOD

Potravinový problém sužuje lidskou populaci již od pradávna. V minulých dobách se s pocitem dostatku mohly ztotožňovat většinou jen privilegované vrstvy společnosti. Současný svět je charakteristický rostoucí existencí nerovností mezi jednotlivými státy a regiony. Lidé pociťují nerovnosti zejména v rozdělení bohatství, přístupu ke zdravotní péči, technologiím a vzdělání, nicméně největší problém tkví v nerovnoměrném rozdělení potravin. Výživový problém se dotýká všech obyvatel světa, nicméně ne všechny postihuje stejnou měrou. Na základě těchto nerovnoměrností se svět potýká s dvěma tvářemi potravinového problému. Na jedné straně stojí „bohatý sever“ a na druhé „rozvojový jih“. Zatímco „jižní rozvojový svět“ bojuje s nedostatkem potravy, je sužován rozsáhlými hladomory a s nimi spjatými nemocemi, „země bohatého severu se potýká s opačným problémem. V těchto oblastech trápí velkou část obyvatelstva obezita, která je zapříčiněna zejména nadměrným energetickým příjmem a nevhodným složením potravy. S nadměrnou spotřebou jdou ruku v ruce nemoci jako je cukrovka nebo častá srdeční onemocnění. Tyto dva pohledy potravinového problému poukazují na důležitost nalezení nové globální výživové rovnováhy. V mé práci se chci zaměřit zejména na tu část potravinového problému, která je spjata s nedostatečným množstvím potravin.

Přestože v posledních letech je potravinový problém považován za jeden z nejzávažnějších problémů světa a jeho možná řešení se stala často diskutovaným tématem, úsilí o jeho vyřešení nebylo doposud nijak zvlášť úspěšné. Společnost si v poslední době začala více uvědomovat závažnost tohoto problému a nutnost jeho řešení na globální úrovni, neboť existence hladomoru ve 21. století, v době přebytků a plýtvání potravinami, vyspělých technologiích a rozšířené humanitární pomoci, představuje velký paradox. Zejména kvůli těmto protikladům, které panují v jednotlivých oblastech světa, jsem si zvolila toto téma.

Cílem této práce je vytvoření uceleného pohledu na potravinový problém, určení příčin a rizik problému, zanalyzování současné výživové situace v jednotlivých oblastech rozvojového světa a nastínění možných řešení. Bakalářská práce je členěna

do šesti úzce propojených kapitol. U některých internetových zdrojů v této práci, nebyl uveden rok publikování, z tohoto důvodu uvádím rok 2013, jelikož jsou tyto zdroje v současné době k dispozici.

První část této práce pojednává o globálních problémech jako takových, jejich klasifikaci a vzájemném propojení.

Druhá kapitola je zaměřena na vymezení základních pojmů, které souvisejí s potravinovým problémem a rozvojovými zeměmi. V této pasáži je také potravinový problém charakterizován společně s některými specifickými veličinami, které souvisejí s výživou obyvatel.

Třetí kapitola je věnována možným rizikům a onemocněním, která s sebou přináší podvýživa a hlad. Tato část práce poukazuje na vzájemné spojitosti mezi podvýživou a infekčními onemocněními. V neposlední řadě jsou zde vyličený provázanosti hladu se vzděláním.

V práci se dále zabývám příčinami vzniku potravinového problému. Kapitola věnovaná vzniku potravinového deficitu se zaměřuje na dvě základní oblasti. První z nich představuje příčiny, které jsou podmíněny lidským faktorem, druhá oblast poukazuje na faktory, jež nejsou přímo způsobeny člověkem.

V kapitole následující je nastíněn vývoj světové výživové situace za posledních 50 let. Kromě vývoje potravinového stavu je v této části analyzována aktuální výživová situace v jednotlivých regionech rozvojového světa. Tyto jednotlivé regiony jsou rozebrány jako samostatné celky, čímž je možno poukázat na společné znaky jednotlivých zemí.

Závěrečná kapitola je věnována možnostem řešení potravinového problému a jeho předpokládanému vývoji.

1 GLOBÁLNÍ PROBLÉMY

Svět jako celek se stále vyvíjí, což s sebou přináší řadu pozitivních důsledků, ale zároveň se setkáváme i s řadou problémů. Některé z nich jsou pouze regionální povahy, ale stále častěji se do popředí dostávají problémy globální.

Při vymezení pojmu globální problémy se můžeme setkat s mnoha definicemi. Klasická definice globálních problémů uvádí, že se jedná o problémy řešitelné pouze na celosvětové úrovni a dotýkají se celé lidské populace. (Jeníček, Foltýn, 2003)

O globálních problémech se začalo diskutovat až po druhé světové válce, ale již první světová válka a velká hospodářská krize 30. let naznačily, že problémy regionální povahy, které mají pouze lokální dopad, se stávají globálními, jejichž důsledky jsou již celosvětové.

Je zřejmé, že snahy o kategorizaci či vyčíslení těchto problémů jsou velice obtížné. Žádný z těchto problémů nelze přesně definovat nebo vymežit jeho hranice, ale každý globální problém má svou ekonomickou a mimoekonomickou dimenzi. Je důležité věnovat pozornost oběma dimenzím, jelikož u některých problémů převládá dimenze ekonomická, u jiných mimoekonomická. (Jeníček, Foltýn, 2003)

1.1 Klasifikace globálních problémů

Obecně se globální problémy klasifikují do třech velkých kategorií.

Do první skupiny jsou umístěny *intersociální problémy*, které jsou zpravidla řazeny nejvýše. Do této skupiny bývají zařazeny problémy jaderných konfliktů, válek, teroristických útoků, sociální a ekonomická zaostalost zemí a další.

Druhá skupina je zastoupena *přírodně sociálními problémy*, jejichž příčinou jsou porušené vazby mezi přírodou a lidmi, kdy lidská populace roste, ale přírodní zdroje zůstávají spíše neměnné. Můžeme sem zařadit problém potravinový, populační, surovinový a energetický, ekologický.

Do třetí kategorie patří *antroposociální problémy*, které jsou nazývány také jako problémy budoucnosti člověka. Ty se vyznačují sociální, kulturní a humanitární povahou. (Jeníček, Foltýn, 2003)

1.2 Vzájemné propojení globálních problémů

Globální problémy, ať už jsou zařazeny do jakékoliv kategorie, jsou navzájem propojeny. (Jeníček, Foltýn 2003) Jako příklad vzájemné propojenosti globálních problémů můžeme uvést potravinový problém, který bezesporu souvisí s problémem populačním. V souvislosti s neustále rostoucí lidskou populací, hledají zaostalé země zdroje, jak je nakrmit. Přesto, že množství a objem potravin se celkově zvyšuje, růst populace způsobil snížení produkce potravin ve třetím světě. S tím souvisejí rozsáhlé hladomory a podvýživa. (Ehl, 2001)

Místo, kde se globální problémy rodí, působí a vyvíjejí se je především světová ekonomika a oblast mezinárodních vztahů. Význam celosvětových problémů nelze chápat jen v negativním slova smyslu. Globální problémy mají i svůj kladný význam. Jejich pozitiva jsou myšlena ve smyslu varování, upozorňování na hlavní oblasti selhávání rozvoje lidské populace. Je tedy důležité zabývat se jak negativní, tak pozitivní stránkou globálních problémů. (Jeníček, Foltýn, 2003)

2 POTRAVINOVÝ PROBLÉM

Potravinový problém v současné době patří k nejvýznamnějším a nejviditelnějším problémům ve světě. Co se týče výše uvedené klasifikace globálních problémů, potravinový problém je zařazován do kategorie *přírodně sociálních problémů*. Je souborem sociálních, demografických, politických, ekonomických a technologických hledisek výroby, směny, rozdělování a spotřeby potravin. Problém nedostatku potravin a výživy je často spojován s chudobou. Přestože v dnešní době je možné vyprodukovat dostatečné množství potravin pro celou šestimiliardovou populaci, najdeme oblasti, kde je hlad a podvýživa zcela alarmující. Je tedy zřejmé, že hlad není ve světě proto, že by bylo vyprodukováno málo potravin. Spočívá především v jejich špatné distribuci a v tom, že obyvatelé chudých států k nim nemají přístup. Lidé, kteří trpí hladem, patří ve většině případů mezi chudé. Tato část populace si nemůže dovolit koupit potřebné potraviny. Hlad je tedy právem považován za základní vyjádření chudoby.

Potravinový problém se projevuje na jedné straně nedostatečným množstvím potravin, které je provázeno hladomory, nemocemi a podvýživou. Tento problém postihuje především rozvojové země. Na druhé straně existuje protichůdný jev, spočívající v nadbytečném příjmu potravin a jejich nevhodném složení, které způsobuje obezitu a civilizační choroby. Tento jev je charakteristický především pro rozvinuté země. Skutečnost že, na jedné straně světa lidé umírají kvůli obezitě, zatímco na jiné z hladu, je zážející. (Jeníček, Foltýn, 2003)

2.1 Spotřební úroveň potravin

Pro lepší pochopení potravinového problému jako takového, je velmi důležité si vysvětlit jednotlivé spotřební úrovně potravin. Organizace pro výživu a zemědělství FAO¹ rozděluje podle dosažené ekonomické úrovně země čtyři stupně spotřební úrovně potravin. První dvě spotřební úrovně potravin jsou zastoupeny především rozvojovými zeměmi, které jsou potravinovými a výživovými problémy zasaženy nejvíce.

¹ Food and Agriculture Organization of the United Nations - FAO

Pro první stupeň spotřební úrovně je strava považována za celkově nedostačující. Jde o takovou spotřební úroveň, kdy je strava nevyhovující jak z pohledu kvality, tak i kvantity. Především se jedná o potraviny rostlinného původu, které pocházejí z domácí produkce. Do této úrovně spotřeby jsou zařazeny především země subsaharské Afriky a některé oblasti jihovýchodní Asie. Jedná se tedy o rozvojové země, které nemají dostatek finančních prostředků na koupi potravin v zahraničí.

Druhý stupeň spotřební úrovně poukazuje na potraviny, které jsou dostačující z hlediska kvantity, ale co se týče kvality, vykazují nedostatky. Tím je myšlena nedostatečná biologická hodnota potravin. Do této úrovně patří středně vyspělé a rozvojové země, které již dosahují vyšší ekonomické úrovně nebo disponují vhodnějšími přírodními podmínkami.

Třetí stupeň spotřební úrovně se vyznačuje růstem přizpůsobení zemědělské výroby požadavkům potravinového průmyslu a poptávce spotřebitelů. Významný je rychlý růst spotřeby cukru, masa a mastných výrobků. Naopak se snižuje spotřeba obilovin a mléka. Jsou zde zařazeny rozvinuté země, především obyvatelé s vyššími příjmy.

Čtvrtý stupeň spotřební úrovně je charakterizován snahou odstranit záporné dopady vývoje spotřebitelské poptávky. Klade přitom důraz na racionální výživu obyvatelstva. Oproti třetí kategorii spotřební úrovně jsou více zdůrazněny zdravotní požadavky. (Jeníček, Foltýn, 2003)

Jednotlivé stupně spotřební úrovně potravin jsou zaměřeny spíše na ekonomickou a zemědělskou vyspělost jednotlivých zemí, proto je důležité vysvětlit některé specifické veličiny, které souvisejí s výživou obyvatel.

2.2 Body Mass index

Jednou z těchto specifických veličin je tak zvaný Body Mass Index (BMI). Jedná se o jednoduchý index tělesné hmotnosti, který slouží ke klasifikaci nadváhy a obezity u dospělých. Dříve sloužil jako míra obezity v rozvinutých zemích. V současné době se používá ke zjišťování nadváhy a podváhy na celém světě. Je definován jako podíl tělesné hmotnosti v kilogramech a druhé mocniny tělesné výšky v metrech.

$$\text{BMI} = \text{hmotnost v kg} / (\text{výška v m})^2$$

Z výše uvedeného vzorce můžeme konstatovat, že BMI závisí na tělesné hmotnosti a výšce jedince, ale je spjat i s jinými faktory, jako je věk a pohlaví.

Organizace pro výživu a zemědělství (FAO) a Světová zdravotnická organizace (WTO) uvádějí optimální hodnotu BMI v rozmezí od 18,5 až do 25. Pokud je hodnota indexu nižší než 16, je považována za kritickou podvýživu. Naopak je-li hodnota 40 a vyšší, je označována jako kritická obezita. Pro hodnoty reprezentující podvýživu je charakteristická vyšší náchylnost k nemocem, apatie, zdravotní problémy pramenící z nedostatku potravy. Pro optimální hodnoty je příznačný normální aktivní život, nižší riziko nemocí, vyvážená strava, žádné problémy související s potravou. Hodnoty vyznačující se nadváhou či obezitou jsou doprovázeny cukrovkou, riziky nádorových onemocnění, zdravotními problémy zapříčiněnými nevhodnou či nevyváženou stravou, sedavým způsobem života. (FAO, 2000a)

Tab. č. 1: Mezinárodní klasifikace podle BMI

Klasifikace	BMI (kg/m ²)
Podvýživa	< 18,5
kritická podvýživa	< 16
střední podvýživa	16,00 – 16,99
mírná podvýživa	17,00 – 18,49
normální hmotnost	18,50 – 24,99
Nadváha	≥ 25
Obezita	≥ 30
mírná nadváha	25,00 – 29,99
střední obezita	30,00 – 39,99
kritická obezita	≥ 40

Zdroj: Kuna, 2010

2.3 Zásoba potravin na obyvatele

Jedná se o veličinu, která představuje celkové množství potravin v dané zemi připadající na jednoho obyvatele. Tato veličina zahrnuje jak vlastní produkci potravin určenou k domácí spotřebě, tak i dovozy potravin. Hodnota zásoby potravin na obyvatele ukazuje průměrnou dosažitelnost potravin v rámci dané země, ale nebere v potaz rozdíly mezi skupinami obyvatel. (Jeníček, Foltýn, 2003)

2.4 Výživa obyvatelstva

S přihlédnutím k metodice FAO a WHO můžeme nedostatečnou výživu definovat jako nedostatečný příjem energie nebo bílkovin na obyvatele po určitou dobu. V současné době nabývá problém nedostatečné výživy celosvětového charakteru. (Jeníček, 1982)

Dostatečná výživa patří k základním podmínkám lidského života. Každý člověk musí mít dostatečný příjem tekutin a potravy, aby byl schopen žít a pracovat. Strava je tedy označována jako přísun energie, která je potřebná pro tvorbu tepla, životní pochody a také práci. energii, kterou každý člověk potřebuje k životu, můžeme rozdělit do několika kategorií.

Potřeba energie pro základní přeměnu. Jinými slovy potřeba energie pro bazální metabolismus. Jedná se o energetickou potřebu člověka, který je v absolutním klidu. To znamená, že se člověk cítí dobře po fyzické i duševní stránce. Ženy mají zpravidla nižší bazální metabolismus než muži. *Potřeba energie pro zpracování a přeměnu potravin.* Jde o zvýšení metabolismu po přijetí potravy. Tento růst začíná již během jídla a je ukončen po 4 až 12 hodinách. *Potřeba energie pro tvorbu tepla.* Představuje 75% ztrát získané energie. *Potřeba energie pro fyzickou činnost.* Specifické požadavky jsou především v období růstu, těhotenství a kojení. (Kuna, 2010)

Dostatečná potrava by měla obsahovat náležitý poměr základních zdrojů energie. Jedná se o bílkoviny, tuky a cukry. Doporučené hodnoty jednotlivých zdrojů jsou 13-15 % bílkovin, 25-30 % tuků, 50-55% cukrů. Energie spotřebovaná v lidském těle i množství energie obsažené v potravinách je vyjádřeno v kaloriích (kcal) nebo v joulech (kJ). (Mičíková, 2002-2012) Potřeba energie je u každého jedince jiná. Záleží především na věku, pohlaví, hmotnosti, výšce, fyzických aktivitách a také

na fyziologických podmínkách jako jsou nemoci, těhotenství, kojení. V průměru člověk potřebuje minimální energetický příjem 1800 kcal za den. (FAO, 2013a)

V níže uvedených tabulkách jsou uvedeny historické mezinárodní doporučené charakteristiky denní stravy pro dospělé osoby.

Tab. č. 2: Doporučená energetická hodnota v kcal

Organizace	Rok vydání	Kcal osoba/den	
		ženy (55kg)	muži (65 kg)
Liga národů (LN)	1936	3000	3000
FAO	1950	2300	3200
FAO	1957	2300	3200
FAO/WHO	1973	2200	3000

Zdroj: FAO, WHO, 1974

Tab. č. 3: Doporučený denní příjem bílkovin

Organizace	Rok vydání	Bílkoviny v g na den/kg osobní hmotnosti +/-	
		Ženy	Muži
Liga národů	1936	1,00	1,00
FAO	1958	0,35	0,35
FAO/WHO	1965	0,59	0,59
FAO/WHO	1973	0,40	0,44

Zdroj: FAO, WHO, 1974

Na základě výše uvedeného textu je možno konstatovat, že jak z ekonomického, tak ze zdravotního hlediska je problém dostatečného množství energie pro obyvatele prakticky všech hospodářsky méně vyspělých zemí prvořadým světovým problémem. Naopak ve vyspělých zemích přetrvává problém nadměrného příjmu energie zejména ze zdravotních důvodů. (Jeníček, 1982)

2.5 Problém hladu

S hladem se setkáváme během celého vývoje lidské populace. Z historických údajů je známo 462 rozsáhlých hladomorů. I v současné době hladomor trápí mnoho oblastí světa. Hladem nejvíce strádají zejména rozvojové země. (Jeníček, Foltýn, 2003) Hlad podstatně zpomaluje ekonomický rozvoj. Čím více trpí člověk nedostatkem energie, tím více je potom náchylný k nejrůznějším nemocem. Země, která je plná vysílených a nemocných obyvatel se nemůže dále rozvíjet, neboť tyto jedinci nemohou využít svůj potenciál. (Jeníček, Foltýn, 2003)

Prakticky můžeme problém hladu rozdělit do dvou kategorií, a to na endemické deprivace a hladomory. *Hladomor* je označován jako alarmující nedostatek potravy doprovázený epidemiemi. V jeho důsledku umírají řadově miliony lidí. *Endemická deprivace* postihuje stamiliony lidí. Je doprovázena nemocemi, zkracováním délky

života a zvýšenou mírou úmrtnosti. Oproti hladomorů je skrytá a postihuje mnohem více lidí. (Jeníček, Foltýn, 2003)

Na základě studií FAO/WHO je možné rozlišit „*akutní hlad*“, který je označován také jako hladomor. Tato forma hladu představuje nižší příjem potravin než biologické minimum a vede k okamžitému umírání. „*Chronický hlad*“ neboli podvýživa představuje dlouhodobý nedostatek potravy, který vede ke snížení imunity, omezení pracovní aktivity, snížení délky života a nemocem. (Kuna, 2010)

2.6 Hloubka a rozsah hladu

Abychom problematiku hladu opravdu pochopili, je nutné znát nejen počet hladovějících lidí, ale také jak velký je jejich hlad. (FAO, 2000a)

Podle FAO je hloubka hladu označována jako průměrné množství energie, které podvyživeným lidem v určité zemi chybí, aby si při mírné fyzické zátěži mohli zachovat svoji tělesnou váhu. Tento ukazatel se obvykle měří v kcal na osobu a den. Je stanovena kritická hodnota, kterou představuje deficit 300 kcal na osobu a den. (Kuna, 2010)

Rozsah hladu je analytický ukazatel, který je kombinací výskytu a hloubky hladu v jednotlivých zemích. Na základě těchto dvou faktorů vzniklo několik skupin hladu (Jeníček, Foltýn, 2003), do kterých Organizace pro výživu a zemědělství zařadila dané země.

Skupina A. Jsou zde zařazeny země, které se vyznačují nízkým podílem podvyživených a zároveň malou hloubkou hladu. Patří sem především rozvinuté země.

Skupina B. Do této skupiny patří země se středním podílem podvyživených a malou hloubkou hladu, nebo země s nízkým podílem podvyživených a střední hloubkou hladu. Do skupiny B zařadila FAO především Rusko.

Skupina C. Tato skupina je charakterizována středním výskytem podílu podvyživených a zároveň střední hloubkou hladu. Do této kategorie patří především Latinská Amerika a Čína.

Skupina D. V této kategorii, jsou zařazeny země, které jsou specifické vysokým podílem podvyživených a střední hloubkou hladu, nebo také země s velkou hloubkou

hladu a středním podílem podvyživených. Zařadíme sem Indii, Pákistán a další rozvojové země.

Skupina E. Do této skupiny patří země s největším rozsahem hladu. Jedná se zejména o země subsaharské Afriky, Haiti a Mongolsko.

Vedle energetického složení potravy je stejně tak důležitý i její obsah. Na základě této skutečnosti se mezinárodní statistiky zabývají „skrytým hladem“, který je charakterizován nedostatečnou spotřebou minerálních látek, bílkovin a vitamínů. Z hlediska spotřeby bílkovin je sledován „bílkovinný hlad“. Tato forma hladu je definována jako nedostatečný příjem bílkovin a je charakteristická zejména pro „rýžové státy“ jihovýchodní Asie. Statistiky se zaměřují také na „specifický hlad“, pro který je typický nedostatečný příjem nenahraditelných složek potravy. (Kuna, 2010)

Výživová doporučení, která byla v roce 1981 ustavena společnou expertní komisí FAO/WHO,UNU a po té byla ve zkrácené formě zveřejněna v rámci publikace FAO „The State of Food Insecurity in the World 2000“ přináší tab. č. 4. V tabulce je uveden energetický příjem dospělého jedince, který závisí na pohlaví, výšce, tělesné hmotnosti a fyzickém zatížení. (Kuna, 2010)

Tab. č. 4: Výživová doporučení FAO/WHO/UNU z roku 1985

Pohlaví/výška	Hmotnost (kg)	Lehká práce (kcal)	Středně těžká práce (kcal)	Těžká práce (kcal)
Muži (171 cm)	54 ⁽¹⁾	2 335	2 682	3 164
	73 ⁽²⁾	2 786	3 199	3 775
Ženy (159 cm)	47 ⁽¹⁾	1 846	1 941	2 154
	63 ⁽²⁾	2 223	2 337	2 594

Pozn.: ⁽¹⁾ – nejnižší přijatelná osobní hmotnost

⁽²⁾ – nejvyšší přijatelná osobní hmotnost

Zdroj: FAO, 2000

3 RIZIKA A NEMOCI SOUVISEJÍCÍ S PODVÝŽIVOU A HLADEM

Podvýživa je obecně považována za jeden z nejzávažnějších zdravotních problémů, a to především v rozvojových zemích. Ve vyspělých zemích se s podvýživou můžeme setkat nejvíce u starších osob, dlouhodobě nemocných lidí či jedinců, kteří dlouhodobě vynechávají ze stravy některé důležité potraviny a tím i potřebné živiny.

Podvýživu velmi často doprovázejí ruku v ruce nejrůznější infekční onemocnění. Ty nejzávažnější, které sužují především rozvojový svět, jsou uvedeny v následujícím textu. (WHO, 2013a)

3.1 Problematika vody a sanitace

Voda je považována za klíčový prvek potravinové bezpečnosti, v případě nedostatku vody lidé trpí podvýživou a hladem. Tento problém je nejzávažnější zejména v oblastech, kde jsou lidé závislí na zemědělské produkci, neboť zemědělství patří mezi největší spotřebitele vody. Faktem je, že oblasti s lepším přístupem k vodě vykazují nižší úroveň podvýživy obyvatel. (Jeníček, Foltýn, 2010) Přístup k pitné vodě je základním právem všech lidí na světě a také hlavní podmínkou udržitelného rozvoje současné společnosti. Dostatek pitné vody vede také k odstranění hladomorů a chudoby. Z toho důvodu by měl být přístup ke kvalitní pitné vodě a hygienickým zařízením běžným jevem, ale bohužel tomu tak není v mnoha oblastech světa. Celosvětově asi 1 miliarda lidí nemá přístup k nezávadné vodě a 2,5 miliardy nemají přístup k základním hygienickým zařízením. Nedostatečná hygiena je jednou z příčin šíření nemocí a infekcí. (Rozvojovka, 2011a)

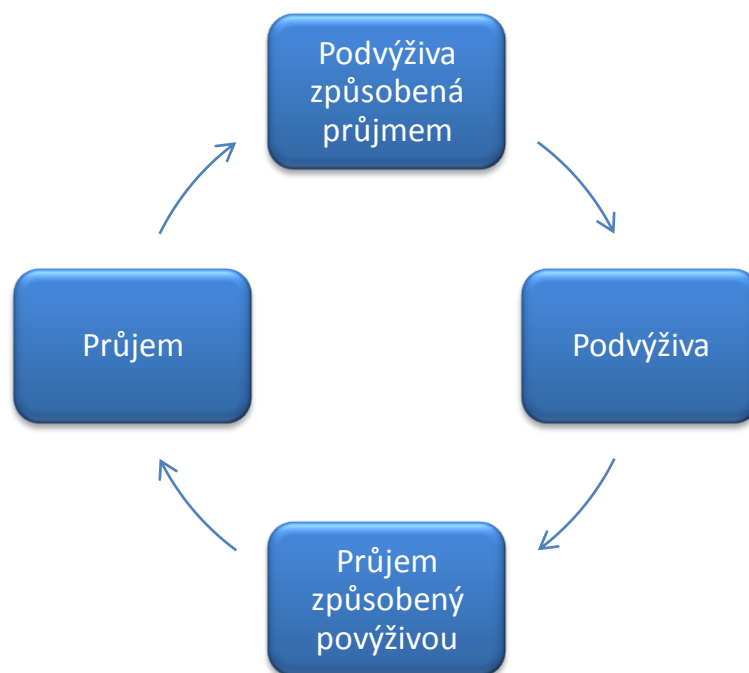
Nedostatkem pitné vody trpí stovky milionů lidí na celém světě, nejvíce postiženou oblastí je subsaharská Afrika. V této oblasti lidé nemají přístup k bezpečným vodním zdrojům a jsou nuceni pít znečištěnou povrchovou vodu, což způsobuje infekční choroby, zejména průjmová onemocnění. (Jeníček, Foltýn, 2010)

Průjmová onemocnění jsou jednou z nejrozšířenějších chorob způsobených přijímáním kontaminovaného jídla a vody nebo také špatnou osobní hygienou. Touto nemocí trpí především děti do dvou let, které nejčastěji této nemoci podlehnou. Děti, které trpí podvýživou a hladověním nesou větší riziko úmrtí na toto infekční

onemocnění. Nejčastější úmrtnost způsobená průjmovým onemocněním je v zemích s nízkými příjmy. Na celém světě existují zhruba dvě miliardy případů průjmových onemocnění za rok. WHO definuje průjem jako stav, kdy nemocní mají dvě nebo tři řídké až tekuté stolice za den. (WHO, 2013b) Zlepšení přístupu k hygienickým zařízením a nezávadné pitné vodě by mohlo snížit počet úmrtí dětí v důsledku průjmových onemocnění o více než třetinu. (Rozvojovka, 2011a)

Mezi průjmovým onemocněním a podvýživou je vzájemná spojitost. Průjmové onemocnění může být příčinou podvýživy a zároveň může být považováno za její následek. Tento začarovaný kruh je znázorněn na schématu č. 1.

Schéma č. 1: Začarovaný kruh podvýživy a průjmových onemocnění



Zdroj: Virtuaali ammattikorkeakoulu, 1999

3.2 Podvýživa v souvislosti s onemocněním dýchacích cest

Mezi podvýživou a onemocněním dýchacích cest existuje také určitá spojitost. Tímto onemocněním trpí především podvyživené děti, které mají nedostatečný příjem

potravin a potřebných vitamínů. Na základě údajů WHO je akutní respirační onemocnění jednou ze zásadních příčin dětské úmrtnosti. (WHO, 2013c)

Za chronické respirační onemocnění jsou považována onemocnění dýchacích cest a jiných částí plic. Mezi nejčastější onemocnění dýchacích cest patří především astma, plicní hypertenze, respirační alergie a také chronická obstrukční plicní nemoc. Lidé, kteří trpí jedním z onemocnění dýchacích cest, jsou vystavováni řadě faktorů jako například znečištěnému ovzduší pevnými palivy, venkovním nečistotám, dýchání tabákového kouře a alergenům. (WHO, 2013d)

Výše zmíněnými onemocněními dýchacích cest trpí podle Světové zdravotnické organizace stovky milionů lidí. Nejvíce jsou touto nemocí postiženy oblasti, kde vládne chudoba, neboť ti nejchudší lidé musejí často pracovat v znečištěném pracovním prostředí s mnohými riziky a především nemají přístup ani finanční prostředky pro využití zdravotních služeb. (WHO, 2007)

3.3 Podvýživa a malárie

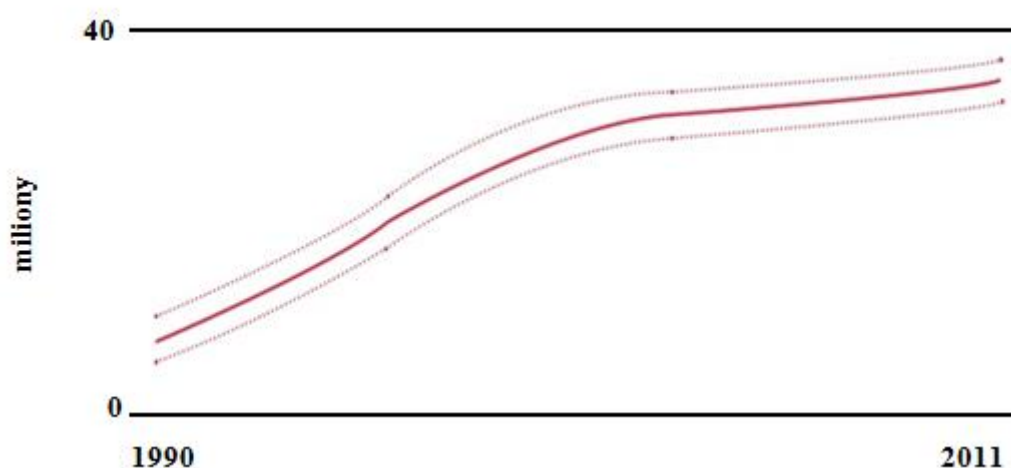
Malárie je dalším infekčním onemocněním, které ve spojitosti s chudobou, hladem a podvýživou přispívá ke zvýšení úmrtnosti. Na základě údajů Světové zdravotnické organizace je touto zákeřnou nemocí ročně postiženo zhruba 250 milionů lidí a téměř 1 milion nemocných malárií podlehne. Nejčastěji se jedná o obyvatele chudých zemí, protože lidé v těchto oblastech nemají dostatek léčiv ani látek na prevenci malárie. Většina případů malárie se vyskytuje zejména v oblasti Subsaharské Afriky, kde v roce 2010 podlehlo této nemoci 600 000 afrických dětí. Právě pro malé děti nebo těhotné ženy je malárie největší hrozbou. Včasná diagnóza a následná léčba by podstatně snížila přenos této infekční choroby a úmrtnost ohrožených jedinců. To je však pro většinu rozvojových zemí velkým problémem. (WHO, 2013e)

3.4 Podvýživa a HIV

Jak už bylo v textu uvedeno, existuje úzká vazba mezi podvýživou a infekčními nemocemi, tedy i mezi virem HIV. AIDS je považován za jednu z hlavních příčin hladu a naopak. Hladovění uspisí šíření viru HIV a celkový průběh nemoci. U jedinců, kteří byli infikováni virem, podvýživa a hladomory zvyšují náchylnost a vedou

k dřívějšímu propuknutí choroby AIDS. Tato choroba se projevuje především sníženým vstřebáváním živin, ztrátou chuti k jídlu a následnou ztrátou tělesné hmotnosti, úbytkem svalové hmoty a tukové tkáně. Nemocní potřebují přijímat mnohem více potravin, neboť boj s touto nemocí je stojí mnoho sil a energie. Vzájemné propojení viru HIV a podvýživy, je pro zdraví jedince velmi špatné, ale přináší s sebou i další negativa. Jedná se zejména o nedostatek pracovních sil, neboť AIDS představuje velké fyzické zatížení a nemocní jedinci nejsou schopni vykonávat své pracovní aktivity. Tato nemoc neovlivňuje pouze infikované lidi, ale má vliv i na jejich rodiny. Lidé postižení tímto virem a jejich nejbližší jsou pak sevřeni v kruhu chudoby, hladu a podvýživy. (Jeníček, Foltýn, 2010) Na základě údajů FAO až 95% lidí infikovaných virem HIV žije v rozvojových zemích, zejména v oblastech venkova. (FAO, 2013b) V současné době existuje ve světě téměř 40 milionů lidí žijících s HIV. Nejvíce postiženou oblastí se stala Subsaharská Afrika, kde žije zhruba 22,4 milionů infikovaných lidí virem HIV. Od roku 1990 do roku 2010 se také zdvojnásobil počet sirotků v Sub-saharské Africe, kteří ztratili oba rodiče kvůli AIDS. Vzhledem k tomu, že velikost a rozsah této nemoci rapidně vzrostl od roku 1990, stal se HIV/AIDS celosvětovým problémem, který vyžaduje nadnárodní pomoc vyspělých států. (Frankenberger, Nelson, 2011)

Obr. č. 1: Globální trend HIV (počet žijících lidí s HIV v milionech) v letech 1990-2011



Zdroj: WHO, 2010

3.5 Podvýživa a vzdělání

Oblasti, ve kterých panuje podvýživa, hlad a nedostatek potravin jsou všeobecně známy nízkou úrovní vzdělanosti. Obyvatelé těchto oblastí nemohou bez potřebného vzdělání najít adekvátní práci a nejsou schopni se přizpůsobovat jakýmkoliv změnám. Faktem je, že potomci vzdělanějších rodičů jsou méně sužováni podváhou, než je tomu u rodin s nízkým nebo žádným vzděláním. Většina rodin a dětí v rozvojovém světě nemá přístup k základnímu vzdělání. Situace je nejzávažnější zejména v subsaharské a severní Africe a v rozvojové Oceánii. (Kuna, 2010)

Vzdělání je také považováno za nejlepší dlouhodobé řešení chudoby v rozvojových zemích. Dle odborného hlediska je vzdělávání dětí klíčem k vystoupení z bludného kruhu chudoby. Podle OSN má každý člověk právo na vzdělání, bohužel i v 21. století je vzdělání pro mnoho obyvatel světa jen vzdáleným snem. Když se vrátíme zpět k nemocem, které trápí rozvojový svět je vzdělání považováno za vakcínu proti HIV/AIDS, neboť vzdělání obyvatelé budou o těchto chorobách poučení a mohou se tak lépe chránit před nakažením. (A Dollar a Day, 2013)

4 PŘÍČINY POTRAVINOVÉHO PROBLÉMU

Pro řešení potravinového problému, který postihuje velkou část lidské populace, je důležité znát faktory, které jej způsobují. (Kuna, 2010) Problém nedostatečné stravy je zapříčiněn mnoha činiteli, ale obecně můžeme jeho příčiny rozdělit do dvou skupin. Do první skupiny jsou zařazeny příčiny, které jsou více či méně podmíněny člověkem a jeho činností. Pro druhou skupinu jsou příznačné faktory, které člověk nebo jeho činnost přímo neovlivňuje. (Jeníček, Foltýn, 2010)

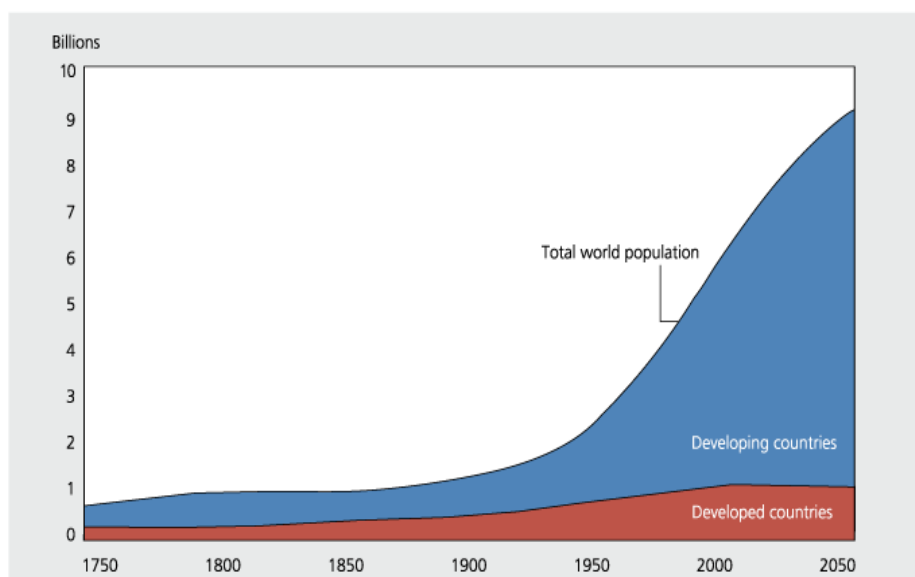
4.1 Příčiny způsobené člověkem

4.1.1 Populační příčiny

Problém populačního vývoje obyvatelstva je znám především v rozvojových zemích. Zatímco ve vyspělých částech světa se růst počtu obyvatel snižuje, v hospodářsky méně vyspělých zemích se poměrně snižuje produkce potravin ve srovnání s rychlejším tempem růstu počtu obyvatelstva. (Jeníček, 1982) Na základě těchto skutečností dochází ke snížení průměrného množství potravin připadajících na jednoho obyvatele. (Černohorský, 1985) Mezi země, které vykazují rychlý růst obyvatel, patří zejména subsaharská Afrika a některé země jižní a jihozápadní Asie. V těchto oblastech i nadále rychlý růst obyvatelstva pokračuje. (Kuna, 2010) Při porovnání tempa růstu produkce potravin a tempa populačního růstu v rozvojových zemích je možné vyslovit myšlenku, že rychlý populační růst obyvatelstva je nejvýznamnější příčinou vzniku potravinového problému rozvojového světa. (Černohorský, 1985)

Na obr. č. 2 je znázorněn předpokládaný vývoj lidské populace. Je odhadováno, že v roce 2050 lidstvo přesáhne výši 9 mld. obyvatel. Z obrázku je patrné, že tento poměrně rychlý růst obyvatelstva je zapříčiněn především růstem populace v rozvojových zemích.

Obr. č. 2: Vývoj světové populace v letech 1750 až 2050



Zdroj: World Bank, 2004a

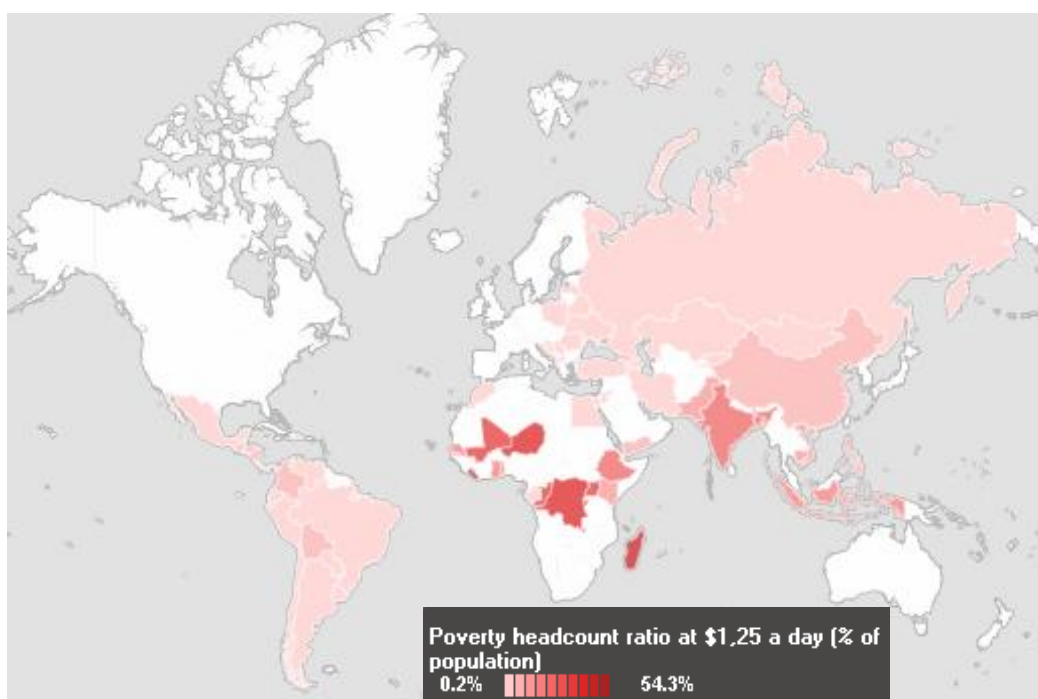
4.1.2 Chudoba

Lidská společnost vnímá chudobu stále častěji jako jev, který je potřeba odstranit, nebo alespoň zmírnit jeho děsivé dopady. Chudoba je velmi široký a komplikovaný pojem. Existuje celá řada definic, které chudobu popisují, ale každá ji vnímá trochu jinak. Britský vědec Peter Townsend formuloval chudobu jako neschopnost jedince podílet se na společenského dění a žít na úrovni, která je v dané společnosti obvyklá. Ekonom a nositel Nobelovy ceny Amartya Sen se opírá o myšlenku, že chudoba neznamená pouze nedostatek příjmů, ale je také chápána jako nemožnost plnohodnotně žít v jejich důsledku. (Rozvojovka, 2011b)

Přítomnost hladu a podvýživy ve světě s celkovou rozmanitostí potravy poukazuje na fakt, že extrémní chudoba je hlavním důvodem podvýživy. (FAO, 2002) Obecně je známo, že existuje přímé spojení mezi hladem a chudobou. Chudoba způsobuje chronický hlad a ten zpětně vede k chudobě. Samotná chudoba má mnoho podob, které se mohou lišit v čase či v jednotlivých zemích. Mezi nejvýznamnější podoby chudoby patří chudoba dočasné nezaměstnanosti, chudoba způsobená nenadálými přírodními katastrofami, či chronická masová chudoba, která se vyskytuje především v nejméně rozvinutých zemích. (Jeníček, Foltýn, 2010)

Světová banka (World Bank, zkratka WB) rozděluje chudobu na dva základní druhy, a to na chudobu a extrémní chudobu. Do první skupiny patří jedinci, jejichž příjem je v průměru méně než 2 USD na den. Lidé, kteří jsou extrémně chudí, musejí vyžít s 1,25 USD na den. (World Bank, 2010) Obyvatelé s takto nízkým příjmem pouze přežívají. Jejich osobní rozvoj, včetně vzdělání, kulturního života ustupuje do pozadí. Hlavní prioritou těchto jedinců je přežít ze dne na den. (Kuna, 2010) Odhady počtu extrémně chudých obyvatel rozvojových zemí jsou podle Světové banky 1,29 miliard. (VibeGhana, 2012)

Obr. č. 3: Obyvatelé v % dle zemí, žijící za méně než 1,25 USD na den



Zdroj: World Bank, 2013a

Pozn: Údaje podle nové metodiky Světové banky z roku 2008, opírající se o paritu kupní síly

Na obr. č. 3 je možno vidět procentuální podíly obyvatel jednotlivých regionů světa, kteří žijí za méně než 1,25 USD na den. Z obrázku je patrné, že největší procento lidí, kteří trpí extrémní chudobu, se nacházejí především v zemích Afriky, jako je Mali, Niger nebo Uganda. Nejvyšší procento chudoby je v Libérii, kde 54,3 % obyvatelstva mají příjem skutečně méně než 1,25 USD na den.

Tab. č. 5: Chudoba podle regionů: podíl obyvatel žijících za méně než 1,25 USD na den (v milionech)

Region	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008
Východní Asie a pacifická oblast	1,097	970	848	926	871	640	656	523	332	284
Čína	835	720	586	683	633	443	446	363	212	173
Evropa a Střední Asie	8	7	7	9	14	18	18	11	6	2
Latinská Amerika a karibská oblast	43	53	49	53	53	54	60	63	48	37
Střední východ a severní Afrika	16	15	15	13	12	12	14	12	10	9
Jižní Asie	568	574	593	617	632	631	619	640	598	571
Indie	429	427	443	448	462	463	473	484	466	445
Subsaharská Afrika	205	239	257	290	330	349	376	390	395	386
Celkem	1,938	1,858	1,768	1,909	1,910	1,704	1,743	1,639	1,389	1,289

Zdroj: World Bank, 2012

Pozn: Údaje podle nové metodiky Světové banky z roku 2008, opírající se o paritu kupní síly

Pro chudé země je typická stále prohlubující se propast v ekonomické síle a úrovni jednotlivých oblastí světa. Jednotlivé diference z hlediska dosaženého HDP

a HDP na obyvatele uvádí tab. č. 6, která využívá číselné údaje Světové banky. (Kuna, 2010)

Tab. č. 6: HDP v miliardách USD (běžné ceny) za rok 2011

Region	HDP v mld. USD	% podíl
Subsaharská Afrika	1 263	1,8 %
Sřřední východ a severní Afrika	1 202	1,7 %
Jižní Asie	2 271	3,3 %
Východní Asie a Pacifik	9 313	13,4 %
Evropa a střední Asie	3 624	5,2 %
Latinská Amerika a karibská oblast	5 646	8,2 %
OECD	46 070	66,4 %
Celkem	69 389	100%

Zdroj: World Bank, 2013b, vlastní zpracování

Z tabulky jsou zřejmé výrazné rozdíly v ekonomické úrovni mezi jednotlivými regiony světa, nicméně disponujeme jen agregovanými daty, v tomto případě HDP a HDP/obyvatele jsou průměrné hodnoty, z jejichž růstu nemusí vyplývat zvýšení životní úrovně určité země. Za těmito průměrnými hodnotami mohou stát v pozadí určité sociální rozdíly, proto by se mělo s těmito daty zacházet s určitou mírou rozvážnosti. (Kuna, 2010)

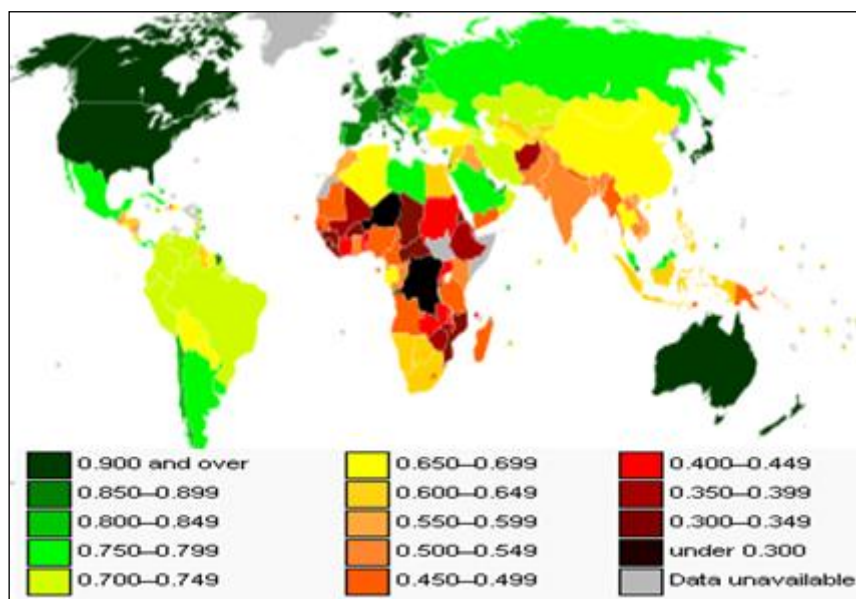
Vedle ukazatelů HDP a HDP/obyvatele byly vytvořeny i jiné vhodnější ukazatele, které rovněž prezentují dosažený stupeň životní úrovně. Tím je zejména myšlen tak zvaný index životní úrovně (HDI, Human Development Index).

HDI představuje v současné době jistou možnost k HDP. Index životní úrovně je sestavován pro jednotlivé země světa. Je složen ze tří dimenzí lidského rozvoje, přičemž každá z těchto částí má třetinovou váhu. (Kuna, 2010)

$$\text{HDI} = \frac{\text{GDPpc}}{3} + \frac{\text{EDU}}{3} + \frac{\text{LE}}{3}$$

První složka (GDPpc) představuje životní standard vyjádřený v HDP/obyvatele za rok v USD v paritě kupní síly. Druhá část (EDU) je tvořena ukazatelem gramotnosti dospělých (s dvoutřetinovou váhou) a kombinací dosaženého základního, středního a vysokoškolského vzdělání (s váhou odpovídající jedné třetině). Poslední část pro výpočet indexu životní úrovně je (LE) charakterizována jako střední délka života, která je měřena pomocí očekávané délky dožití. (Jeníček, Foltýn, 2010) Hodnoty indexu životního rozvoje se pohybují v rozmezí od 0 do 1.

Obr. č. 4: Mapa světa, zobrazující míru HDI, v jednotlivých oblastech pro rok 2011



Zdroj: Human development report, 2011

Z obrázku je patrné, že nejvyšších hodnot HDI dosahuje Norsko (0,943), Austrálie (0,929), Holandsko (0,910), USA (0,910), Nový Zéland (0,908), Kanada (0,908) a tak dále. Naopak nejnižší hodnoty jsou zaznamenány v Demokratické republice Kongo (0,286) a Nigeru (0,295).

Kromě HDI byly zkonstruovány i následující ukazatele, jako například index lidské chudoby (Human Poverty Index, HPI), Index zohledňující nerovnost mezi muži a ženami (Gender Related Development Index, GDI) a index, který reprezentuje možnost žen prosadit se v politickém či ekonomickém světě (Gender Empowerment Measure, GEM). (Jeníček, Foltýn, 2010)

4.1.3 Degradace půdy

Půda představuje velmi důležitý výrobní faktor, který je významný zejména pro zemědělskou výrobu a produkci potravin. Pokud země disponuje dostatkem zemědělsky využitelné půdy, má možnost vytvořit uspokojivé množství potravin z vlastních zdrojů. V jednotlivých zemích jsou rozdílné přírodní a klimatické podmínky, což zapříčiňuje nerovnoměrné rozmístění orné půdy ve světě. (Kuna, 2010)

Degradace půdy způsobená lidskou činností je jednou z příčin vzniku potravinového problému. Představuje podstatný pokles produkční kapacity půdy. Lidé degradují půdu především za účelem získání krátkodobého výnosu. Mezi lidské činnosti, které přispívají k degradaci půdy, patří zejména nerovnoměrné zemědělské využití, rozsáhlé odlesňování, hojné využívání těžké mechanizace, vyhlazení přirozené vegetace, přílišné spásání zejména poblíž vodních zdrojů, nevhodné oseední metody a nesprávné zavlažovací opatření. Tyto lidské aktivity vedou k nedostatku živin zahrnutých v půdě, její celkové neúrodnosti a nemožnosti ji v budoucnu obdělávat. Velkou hrozbou pro zemědělskou produkci jsou také tak zvané suché oblasti, které se rozrůstají četným odlesňováním svažitého terénu. Odlesňování těchto oblastí vede k erozi půdy a následně zapříčiňuje rozšiřování pouští a polopouští. Oblasti, kde je půda podstatně poškozena, se nacházejí ve většině regionů světa. Degradace půdy, má největší dopad na rozvojové země, které jsou prakticky závislé na zemědělské výrobě. (Jeníček, Foltýn 2010) K degradaci půdy také přispívá pěstování monokulturních plodin, které často poškozují prvotřídní půdu. Jedná se zejména o plodiny určené k exportu, jako je kakaovník, bavlník, podzemnice olejná, kaučukovník, kávovník a další. Významná část obdělávané půdy v rozvojových zemích je okupována vyspělými státy. Je tedy zřejmé, že výše zmiňované monokultury obsazují plochy, na kterých domácí obyvatelé nemají možnost pěstovat základní potraviny. (Kuna, 2010)

4.1.4 Globální oteplování

Příchod rozsáhlých klimatických změn, by mohl ovlivnit podnebí všech kontinentů, čímž vyvolává značnou nejistotu v budoucím vývoji světového společenství, zemědělské produkci i hospodářském potenciálu zemí. (Kuna, 2010)

Globální změna klimatu ovlivňuje zemědělskou produkci a tím i úrodu zemědělských plodin. Růst teplot také způsobí rozšíření hmyzích škůdců, kteří parazitují na pěstovaných plodinách. (Jeníček, Foltýn, 2010) Průměrné zvýšení teplot může také způsobit rozmrznutí ploch nepřetržitě ztuhlé půdy a tání ledovců, což povede ke zvýšení vody v oceánech a zaplavení pevniny. Vedle ztráty orné půdy, budou obyvatelé těchto postižených území nuceni opustit své domovy. (Jeníček, Foltýn, 2003) Globální oteplování může v budoucnu ohrozit i zdraví populace. Lidé budou vystaveni extrémním dopadům klimatu. Proměnlivé počasí, kdy se střídají období horka a nelítostné mrazy v zimních obdobích, nepůsobí příznivě na lidské zdraví. Situaci mohou zhoršovat například záplavy nebo naopak sucha. Změny klimatu mohou ovlivnit i řadu infekčních nemocí. Problém globálního oteplování nezasáhne všechny oblasti stejnou mírou. Globální dopady budou dány především nadmořskou výškou, typem půdy a dalšími místními činiteli. (Jeníček, Foltýn, 2010)

4.1.5 Politické nepokoje a válečné konflikty

Konflikty zapříčiňují v mnoha zemích nedostatečné množství potravin. V případě ozbrojeného konfliktu může dojít k znemožnění produkce potravin a dostupnosti potravy přerušením transportu, obchodu a trhu. (Jeníček, Foltýn, 2010)

Nedostatečným množstvím potravin trpí zejména země, které se dlouhodobě potýkají s občanskými nepokoji, válečnými konflikty či terorismem. Strach, nejistota, hlad a tíživá ekonomická situace vede k velké migraci obyvatel žijících ve válečných oblastech. Díky těmto konfliktům nestrádá jen postižená oblast, ale i okolní země. Nejenže konflikty znepríjemňují či dokonce ničí lidské životy, ale stojí danou zemi velmi peněz. Jen málokterá rozvojová země si může dovolit financovat vojenské výdaje po celé válečné a poválečné období. Výdaje, které země potřebují na zbrojení, jsou zhruba 20krát větší než pomoc mezinárodních organizací a vyspělých zemí méně rozvinutým oblastem. (Jeníček, Foltýn, 2003)

Politická nestabilita představuje rizikovou oblast pro investiční akce a odrazuje tak domácí i zahraniční investory. V zemích, kde panují konflikty či nepokoje, je omezen příliv nových investic a tím dochází ke zpomalení hospodářského růstu a snížení ekonomického blahobytu obyvatel. Omezený vstup pro nové investory vede k ještě větším nespokojenostem s politickým režimem a prohlubuje politickou nestabilitu. Postižené země se tak dostávají do bludného kruhu, viz schéma č. 2. Mezi politicky nestabilní oblasti můžeme zařadit země subsaharské Afriky nebo některé karibské či středoamerické státy. Pro tyto země pád do začarovaného kruhu politické nestability většinou znamená narušení hospodářského rozvoje a zvýšení chudoby. (Kuna, 2010)

Schéma č. 2: Začarovaný kruh politické nestability



Zdroj: World Bank, 2004b

4.1.6 Náboženské příčiny

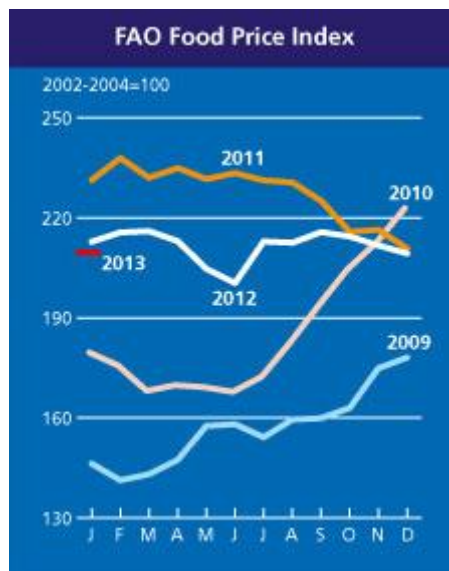
Řešení potravinového problému může být omezeno náboženskými příčinami. Jejich smysl je založený především na nejrůznějších stravovacích výhradách dle jednotlivých náboženství. Obecně známým faktem je, že hinduisté mají zakázáno požívat hovězí maso, neboť kráva je pro ně posvátná. Muslimové, odmítají jíst vepřové

maso, protože prasata představují nečistá stvoření. (Jeníček, Foltýn, 2003) Náboženské nepokoje v rozvojových zemích nabývají většinou velmi závažného charakteru a mohou vést až ke zničení celé nebo části náboženské, rasové, etnické a národností skupiny. Náboženské konflikty mají vážné důsledky, které směřují k hladomorům, chudobě, zvýšenému násilí a nesnášenlivosti. (Kuna, 2010)

4. 1.7 Růst cen potravin

Obr. č. 5 poukazuje na vývoj světových cen potravin v letech 2009-2013, dle cenového indexu sestaveného FAO, který měří měsíční pohyby cen obilovin, olejnin, mléčných výrobků, masa a cukru. Z obrázku můžeme vidět průměrnou hodnotu cenového indexu za rok 2009, která činí 156,9 bodů. Dále obrázek zaznamenává růst této hodnoty v roce 2010 a to na 185,3 bodů a v roce 2011 byl zaznamenán výrazný růst a to až na 227, 6 bodů. Za tento výrazný rostoucí trend můžou zvýšené ceny olejů, tuků, mléčných výrobků, obilovin, masa a cukru. Naopak v roce 2012 ceny potravin začaly klesat a v červnu tohoto roku dosáhla hodnota indexu dokonce 200,4 bodů a byla nejnižší od září 2010. Průměrná hodnota cenového indexu za leden 2013 činí 210 bodů. V tomto období došlo k poklesu cen obilovin a cukru. Naopak bylo zaznamenáno také mírné zvýšení cen zejména u mléčných výrobků, olejů a tuků.

Obr. č. 5: Cenový index potravin dle FAO (2009-2013)



Zdroj: FAO, 2013c

Vzestup cen potravin v současné době je jeden z důvodů zvýšení počtu chronicky podvyživených lidí ve světě. Je třeba si také uvědomit, že do ceny potravin se promítají i výdaje vynaložené na nákup pohonných hmot, které jsou potřebné k chodu zemědělských strojů. Dále také výdaje spojené s distribucí potravin ke konzumentům. Výrazné zvýšení cen ropy zároveň zvyšuje náklady zemědělců a následně dochází k růstu cen potravin. Podobným způsobem se do cen finální produkce mohou promítnout výdaje vynaložené na používání hnojiv. V případě, že se ceny umělých hnojiv zvýší, bude to mít negativní vliv zejména na rozvojové země, které jsou závislé na jejich dovozu. (Jeníček, Foltýn, 2003)

Růst cen potravin je velkou hrozbou především pro mladé demokracie v zaostalých zemích. Toto nebezpečí by mohlo ohrozit nejen konkrétní státy a regiony, ale mohlo by v budoucnu dosáhnout až celosvětového charakteru. Z tohoto důvodu by hospodářsky vyspělé země měly problém nedostatku potravin a podvýživy přijmout i za svůj a snažit se této situaci napomoci. (Kuna, 2010)

4.2 Příčiny nezpůsobené člověkem

4.2.1 Vliv klimatu

V jednotlivých částech světa panují rozdílné přírodní podmínky. Souhrn přírodních aspektů představuje rozdílná přírodní pásma, ve kterých existuje určité klima. Tato pásma se liší polohou, intenzitou větru, množstvím srážek a tepla, jakostí půdy a dalšími přírodními složkami, které určují rozdílnou kvalitu přírodních podmínek a následně ovlivňují zemědělské činnosti. Z dlouhodobého hlediska můžeme klima považovat za stabilní stav počasí, který rozhoduje o pěstování určitých plodin v dané oblasti. V některých zemích, kde je charakteristický vysoký počet obyvatel, existují nevhodné podmínky pro zemědělské činnosti. Tyto oblasti mají omezené možnosti v zemědělství a množství vypěstovaných plodin nemůže pokrýt potřeby obyvatel. Kvůli tomuto stavu, postižené země přecházejí k extenzivnímu rozvoji zemědělství. Jedná se o relativně jednoduchou možnost, jak zvýšit produkci potravin, ale přináší s sebou i vážné ekologické dopady. Extenzivní rozvoj zemědělství spočívá především v rozšiřování obdělávaných ploch, v budování zavlažovacích systémů a ve větším využívání umělých hnojiv. I když je klima poměrně dlouhodobé, může docházet k nenadálým záplavám, dlouhým obdobím sucha, zemetřesením, tropickým bouřím,

nebo k přemnožení škůdců. Výše zmiňované přírodní pohromy mají zdrcující následky pro všechny, ale nejvíce bývají postiženy zejména rozvojové země. Tyto ničivé přírodní jevy nelze nijak dopředu předpovídat a není tedy možné se před nimi bránit. (Jeníček, Foltýn, 2003)

5 VÝŽIVOVÁ SITUACE VE SVĚTĚ

5.1 Výživová situace za posledních 50 let

Pro řešení potravinového problému je důležité znát nejen současnou situaci, ale také stav, který ve světě panoval i v minulosti. Tato znalost historického vývoje potravinového problému je důležitá zejména pro lepší pochopení jednotlivých souvislostí, možné ponaučení v budoucnosti a následnou možnost efektivněji přistupovat k současné výživové situaci ve světě. V následujícím textu jsou uvedeny hlavní události a tendence, které ovlivnily potravinovou situaci a zemědělství ve světě za posledních padesát let. Jednotlivé světlé i tmavé okamžiky v oblasti zemědělství a potravinové situace vycházejí především ze série publikací „The State of Food and Agriculture“, které mapují výživovou situaci již od roku 1947. (FAO, 2000b)

Druhá světová válka zasadila velkou ránu světovému zemědělství téměř ve všech regionech světa. Tímto konfliktem globálního charakteru utrpěla především celá Evropa, Sovětský svaz, Asie, severní Afrika a Oceánie. Tyto oblasti nebyly schopny financovat dovoz potravin, což následně vedlo k akutnímu nedostatku potravy. Stav nedostatečného množství potravin byl navíc doprovázen obdobím sucha v letech 1946 a 1947 a to zejména v Sovětském svazu a severní Africe. Podstatně bylo zasaženo i odvětví rybolovu, jelikož největší zásoby ryb pocházely z postižených válečných oblastí. Dopady války se nejméně dotkly lesního průmyslu.

Naopak velkými zásobami potravin disponovaly země, které byly relativně ušetřeny válečným konfliktem. Mezi tyto země se zařadila Austrálie, Argentina, Kanada a USA. Tyto oblasti se staly hlavními dodavateli potravin a válečné roky pro ně byly paradoxně obdobím expanze a prosperity. V oblasti Severní Ameriky vzrostla zemědělská výroba v době války o jednu třetinu a vývoz obilovin se průměrně zvýšil z 5 milionů tun (1938) na 17,5 milionů tun (1946-1948) oproti předválečnému období. Naopak rozvojové země zejména oblasti Asie a Afriky zaznamenaly v období války významný pokles zemědělské výroby. Některé regiony jako je Latinská Amerika a Karibik, Afrika, Oceánie a Blízký východ trpěly spíše nepřímými účinky války. Tím je myšlena zejména ztráta exportních trhů. Na základě výše uvedené situace

v jednotlivých oblastech světa, je možno konstatovat, že druhá světová válka způsobila velké regionální nerovnosti v zásobách potravin.

50. léta jsou charakterizována nerovnoměrným využitím potravin a rozdělením světa na dva póly. O osudu celého světa v období 50. let rozhodoval Sovětský svaz, které představoval první pól a Spojené státy americké, které byly považovány za druhý světový pól. SSSR byl nakloněn totalitní diktatuře a tak zvanému socialistickému hospodářství. Naopak USA byly zastánci západní demokracie a kapitalismu. Tyto dva rozdílné póly se staly v 50. letech velkými soupeři. Jejich nepřátelství zapříčinilo nesnadnou spolupráci v oblastech výživy a zásob potravin. Během tohoto období se také významně zvětšovala propast mezi bohatými a chudými. Zatímco západní Evropa se poměrně rychle vyrovnávala s válečnými dopady a to především díky schválení Marschallova plánu, který napomohl k její hospodářské obnově, rozvojové země bojovaly s nestabilitou trhů v oblasti zemědělské produkce, ztrátou devizových trhů a také se potýkaly s nesnáze souvisejícími s nově vznikajícími nezávislými politickými systémy. Stav v mnohých méně rozvinutých zemích byl velmi závažný a bylo důležité co nejdříve zlepšit jejich hospodářskou situaci, nicméně většina rozvojových zemí neměla finanční prostředky ani technologie, s nimiž by mohla zvýšit svou životní úroveň.

Pro *60. léta* byl příznačný rychlý vývoj v zemědělském sektoru a značný tlak na zvýšení zemědělské výroby prostřednictvím „zelené revoluce“, která představovala uplatnění nových odrůd některých zemědělských plodin jako například rýže, kukuřice, pšenice, čiroku, dále využívání moderních technologií, hnojiv a zavlažovacích technik. Obecně se očekávalo, že tento významný technologický rozvoj v zemědělství zvýší produktivitu a dojde tak k zmírnění zaostalosti venkova. V celosvětovém měřítku dosáhla zelená revoluce značných úspěchů. Nejlepší výsledky byly zaznamenány především v asijských zemích. Naopak oblast subsaharské Afriky a hornaté části Latinské Ameriky zemědělský vývoj téměř nezasáhl.

Toto období s sebou neslo i negativa. Technologie, které byly zavedené během revoluce, zapříčinily jisté nepříjemnosti. Jedná se zejména o poškozování zdravotního prostředí a lidského zdraví kvůli častému používání průmyslových hnojiv. Přesto zelená revoluce poskytla rozvojovým oblastem největší zemědělský rozmach po druhé světové

válce a umožnila také významné zvýšení zemědělské produkce a výnosů a to zejména v zemích Asie.

70. léta byla zlomová a vyznačovala se velkou mezinárodní nestabilitou, která vedla k devalvaci amerického dolaru, nadměrnému nárůstu cen ropy, v oblasti zemědělství došlo ke snížení produkce obilí, zvýšení cen potravin a zemědělských vstupů. Prudký nárůst cen ropy přinesl velké zisky zemím, které ropu vyvážely, naopak poškodil možnost rozvoje většině rozvojových zemí. Pro zemědělství rostoucí ceny ropy znamenaly náhlý nárůst nákladů vstupů na ropné bázi, jako jsou hnojiva a pesticidy dále i pohonné hmoty, které jsou velmi důležité pro zavlažování a zemědělské stroje. Ceny hnojiv se ztrojnásobily a následně dokonce zčtyřnásobily v průběhu jednoho roku.

Největší pokles produkce potravin byl zaznamenán v roce 1972 a následně v roce 1974. Toto rapidní snížení zasáhlo celý zemědělský svět. V obou letech byl pokles produkce zapříčiněn zejména nepříznivými klimatickými podmínkami, které zasáhly hlavní zemědělské oblasti. Následně docházelo k vyčerpání zásob potravin a to zejména v oblastech, které se soustředily na vývoz obilovin. Téměř ve všech regionech světa došlo také ke zvýšení spotřebitelských cen potravin, což způsobilo značné potíže především chudým oblastem, které neměly dostatek finančních prostředků. Světové zemědělství v tomto období výrazně zasáhla také energetická krize, měnová nestabilita, inflace a zpomalení ekonomického růstu průmyslových oblastí.

Potravinová krize nejvíce postihla Afriku a to zejména kvůli závažným obdobím sucha. Alarmující situace byla především v zemích Sahelu, kde období sucha výrazně snížilo zemědělskou produkci a zhruba 100 000 lidí zemřela následkem hladomoru, který byl doprovázen šířením infekčních onemocnění. Druhý závažný hladomor tohoto období, který byl způsoben dlouhotrvajícím suchem, postihnul Etiopii.

80. léta nejlépe vystihuje zdoluhavá ekonomická recese, která postihla jak vyspělé, tak rozvojové země a ovlivnila negativně jejich zemědělský rozvoj. Stav výživy a zemědělství představoval v těchto letech pro mnohé rozvojové země zdánlivě nekonečný proces k cestě za zlepšením, nicméně se situace spíše zhoršovala a bránila rozvoji obchodu se zemědělskými produkty a rozvojové pomoci.

Ropný šok v roce 1979 závažně zpomalil ekonomické aktivity mnoha zemí. Rozvojový svět se v těchto letech velmi zadlužil a nebyl schopen své dluhy splácet. Zejména mezinárodní zadlužení Mexika rozpoutalo celosvětovou finanční krizi. Snahou většiny zemí bylo stabilizovat ekonomiku co v nejkratší možné době a to zejména prostřednictvím škrťů ve státních rozpočtech a snížení dovozu. Tato situace vedla ke snížení mezd, růstu nezaměstnanosti a k omezení veřejných sociálních služeb.

Panující světová krize a snahy zemí se s ní vyrovnat měly zásadní vliv na zemědělství. Mnohé oblasti zápolily s nízkými výkupními cenami zemědělských produktů, načež ostatní ekonomické priority způsobily odložení problémů týkajících se zemědělského sektoru. Mnozí zemědělci byli nuceni kvůli ztrátě příjmů a úvěrovým omezením propustit své zaměstnance, snížit nákup hnojiv a dalších potřeb nezbytných pro zemědělství. Všechny tyto faktory způsobily markantní snížení zemědělské produkce a to zejména v oblasti Latinské Ameriky a Karibiku.

Na přelomu 80. a 90. let proběhly nejzávažnější politické změny od konce 2. světové války. Transformace centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní s sebou nesla i jisté problémy a to zejména sociálního, ekonomického a institucionálního charakteru. Některé země se potýkaly s dramatickými politickými událostmi. V těchto letech se rovněž zvyšovalo i etnické a politické napětí, které vyvrcholilo ničivými národnostními střety v bývalé Jugoslávii a v některých zemích střední Afriky. Tyto oblasti trpěly nedostatečným množstvím základních potravin, což přimělo společnost se více zabývat otázkou mezinárodní a potravinové pomoci

Pro mnohé rozvojové země představovala 90. léta období zotavení z předešlých nešťastných let. Mezi léty 1991 až 1999 vzrostlo celkové HDP rozvojových zemí v průměru o více než 5 %. Především díky přechodu k demokratickým režimům se zvýšila potravinová bezpečnost a to zejména v Africe, kde byly uplatněny ekonomické reformy, které s sebou přinášely první úspěchy.

Snížení světového hladu a podvýživy za posledních 50 let bylo dle publikace „The State of Food and Agriculture“ zásluhou především mezinárodních institucí, které se více zaměřili na rozvojovou pomoc. Situace ve světě se také zlepšila díky rostoucímu povědomí o potravinovém problému rozvojového světa a především

díky lepšímu porozumění dané problematice. V neposlední řadě světovou úroveň potravin pozitivně ovlivnil i růst zemědělské produkce. (FAO, 2000b)

5.2 Současná výživová situace v jednotlivých regionech světa

5.2.1 Jižní, jihovýchodní a východní Asie

Celá oblast jižní, jihovýchodní a východní Asie představuje nejvyšší počet chronicky podvyživených na světě. V průměru mezi léty 2010 a 2012 žilo v této oblasti přibližně 62,9 % všech podvyživených obyvatel třetího světa. Podíl všech lidí z těchto oblastí s nedostatečnou výživou na celkové lidské populaci, 7,6 %, je po afrických zemích druhý nejvyšší. Nicméně nejhorší situace panuje v jižní Asii, kde podvýživa a hlad sužuje přes 18 % tamějšího obyvatelstva (v průměru let 2011-2012).²

V tab. č. 7 (viz příloha A) je možno vidět počet osob, které trpí chronickou podvýživou v jednotlivých oblastech jižní, jihovýchodní a východní Asie. Z uvedených údajů je možno konstatovat, že skutečně nejvyšší počet podvyživených je soustředěn v oblastech jižní Asie. Tabulka dále poukazuje na pokles podvyživených obyvatel zejména v Číně, kde počet podvyživených osob v průměru klesl mezi léty 2010 a 2012 na 158 milionů. Naopak Indie je dnes zemí s nejvyšším počtem chronicky podvyživených na celém světě.

Následující text charakterizuje současnou výživovou situaci v jednotlivých oblastech Asie.³

V Číně se povedlo snížit počet osob s nedostatečnou výživou zejména díky tržně směřovaným změnám, které přispěly k významnému hospodářskému růstu a zlepšení životních podmínek. Svou roli v Číně sehrála zejména agrární reforma z roku 1978 a městská reforma datující se k polovině 80. let 20. století. Celkový ekonomický vzestup podpořil vznik nových pracovních příležitostí a posílil čínský export. Další skutečností, která podpořila redukci chudých a podvyživených obyvatel Číny, se stala výstavba dopravní infrastruktury, jelikož zásadní problém s nízkou životní úrovní se týkal především těžko přístupných míst.

² Vlastní výpočty autorky na základě údajů dostupných z: www.fao.org

³ Zpracováno dle publikace Demografický a potravinový problém světa, Zbyněk Kuna, 2010

I přes významný krok vpřed jsou Číňané ohroženi řadou okolností, které by mohly jejich situaci opět zhoršit. Jedná se o okolnosti zejména politického charakteru, neexistence demokracie a utlačování etnických menšin. Velkým otazníkem pro celou společnost se stala i budoucnost čínského zemědělství, neboť zvyšování produktivity práce v oblasti agrárního sektoru je téměř nemožné. Čínské obyvatelstvo má možnost vlastnit v průměru pouze 0,7 ha orné půdy, což představuje velkou překážku pro nasazení zemědělských strojů, tudíž zůstává agrární sektor závislý na ruční práci. Na základě těchto okolností je tedy patrné, že ani Čína přes její velký hospodářský růst otázku podvýživy a hladu nemůže považovat za uzavřenou.

Při srovnání průměru let 1990-1992 a 2010-2012 se situace v počtu podvyživených osob významně zlepšila také ve Vietnamu. Stejně jako v sousední Číně byl růst zemědělské produkce pozitivně ovlivněn reformami tržního charakteru.

Opačná situace panuje v zemích jižní Asie a to zejména ve výše zmiňované Indii dále potom také Bangladéši a Pákistánu. Tyto oblasti se vyznačují vysokou citlivostí na klimatické změny a výkyvy počasí. Největší hrozbu pro tato území představují časté monzunové deště a rozsáhlé povodně, které s sebou nesou ničivé následky.

Nepříznivá situace v Pákistánu je způsobena zejména politickou nestabilitou, kterou v roce 2007 prohloubil atentát na prezidentskou kandidátku Bénazír Bhuttovou. Hospodářskému rozvoji Pákistánu také nepřispívá občanská válka, která byla rozpoutána roku 2009. Rovněž zdlouhavé spory s Indií o Kašmír se staly nemalou překážkou v cestě za zlepšením.

Poměrně složitá situace panuje i v Indii. Tato oblast zaznamenala v poslední době významný hospodářský růst, nicméně se tento vzestup příliš nedotkl zemědělského sektoru a venkovského prostředí. Velká část tamějšího obyvatelstva se tedy stále potýká s bídou a hladomory, které jsou stupňovány vysokou mírou porodnosti.

Prudký nárůst počtu podvyživených osob je typický také pro Indonésii, Thajsko a Filipíny. V těchto oblastech je potravinová situace přece jenom poněkud pozitivnější a to především díky hospodářskému růstu a velkému surovinovému bohatství Indonésie. Tuto nadějnou situaci ohrožují politické a náboženské konflikty, které prohlubují rozpory mezi městskou a venkovskou částí obyvatelstva. Negativní vliv na tyto oblasti

mají i ničivé přírodní katastrofy a to zejména vlna tsunami, která na přelomu let 2004 a 2005 zasáhla indonéský ostrov Sumatru, thajské pobřeží Indického oceánu a ostrov Srí Lanku. Tato vlna s sebou nesla mnoho lidských životů, materiálních škod a v neposlední řadě negativně ovlivnila cestovní ruch, který je pro ekonomiku těchto zemí velmi důležitý.

Se zoufalou situací se potýká také Nepál, Kambodža a KLDK. Jejich naději na lepší potravinovou situaci negativně ovlivňují především politické problémy. V Kambodži se dodnes vzpamatovávají z genocidy polpotovské hrůzovlády ze 70. let. KLDK, která kvůli nadvládě totalitního režimu je uzavřena před světem, se potýkala s vážným obdobím neúrody, které vedlo k prohloubení hladu a podvýživy.

Na základě výše uvedeného textu má výživa obyvatel jižní, jihovýchodní a východní Asie klíčový význam pro celý svět, neboť cca 70 % populace rozvojového světa žije právě v tomto regionu. Potravinová situace je v jednotlivých oblastech značně diferenciována. Zatímco v některých asijských zemích dochází k prohlubování a umocňování potravinového problému především kvůli nepříznivé politické situaci, náboženským konfliktům, následkům přírodních katastrof a častým výkyvům počasí, ostatním zemím Asie se úspěšně daří opouštět bludný kruh hladu a chudoby, a to hlavně díky hospodářskému vzestupu, vzniku nových pracovních míst a reformám v zemědělském sektoru.

5.2.2. Blízký východ a severní Afrika

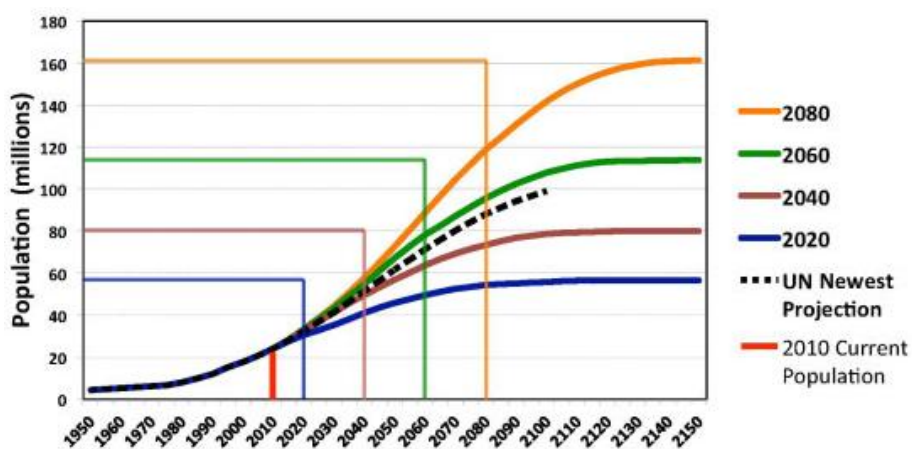
Tato oblast se vyznačuje menším počtem chronicky podvyživených osob oproti jiným rozvojovým regionům. V průměru mezi léty 2010 a 2012 žilo na Blízkém východě a v severní Africe přibližně 25 milionů podvyživených obyvatel. Podíl všech lidí s nedostatečnou výživou v této oblasti na celkové lidské populaci činil přibližně 0,35%, což není ve srovnání s ostatními regiony rozvojového světa zdaleka tak markantní.⁴ Pro území Blízkého východu a severní Afriky jsou však také příznačné velké vnitřní diference a to zejména v oblasti osídlení a nerovnoměrného rozdělení bohatství. Většina obyvatel je soustředěna při pobřeží nebo při vodních tocích. Dalším výše zmiňovaným kontrastem je diference bohatství, neboť v tomto regionu

⁴ Vlastní výpočty autorky na základě údajů dostupných z: www.fao.org

vedle sebe leží bohaté ropné státy, které jsou charakteristické vysokou životní úrovní a chudé země, které se potýkají se závažnými výživovými problémy. Tyto země jsou také vystavovány častým politickým konfliktům a to zejména oblast Blízkého východu. (Kuna, 2010)

Tab. č. 8 (viz příloha B) uvádí počet chronicky podvyživených osob v oblastech severní Afriky a Blízkého východu. Z uvedených údajů je zřejmý nárůst v počtu podvyživených zejména na Blízkém východě, který činí v průměru za roky 2010-2012 21 milionů. Nejvíce postiženou zemí v této oblasti je Jemen a Irák. V Jemenu je navíc vyvíjen velký tlak na tamější agregátní sektor, neboť jemenská populace je jedna z nejrychleji rostoucích na světě. Kvůli nadměrnému růstu obyvatelstva, které je charakteristické nízkou produktivitou práce, se Jemen nedokáže dostatečně uživit a je tak závislý na importu potravin.

Obr. č. 6: Vývoj populace v Jemenu od roku 1950 a její předpokládaný rostoucí trend do roku 2150



Zdroj: Venture Strategies, 2008

Na obr. č. 6 je znázorněn vývoj jemenské populace od roku 1950 až do roku 2150. Z grafu je patrné, že vývoj počtu obyvatel v Jemenu vykazuje rostoucí trend a v roce 2150 je předpokládáno, že jemenská populace dosáhne až 160 milionů obyvatel.

Opačné tendence ve vývoji potravinového problému jsou zřetelné v Alžírsku a v Egyptě. Přestože v Alžírsku cestovní ruch kvůli častým teroristickým útokům příliš nerozkvétá, dosahuje země značného bohatství a to zejména z exportu ropy a zemního plynu. Naopak Egypt těží především z příjezdu cizinců a je tak považován za nejvýznamnější turistickou destinaci Afriky. Oběma výše uvedeným zemím se podařilo výrazně snížit počet chronicky podvyživených osob, což konkrétně uvádí tab. č. 8 (viz příloha B), kde si můžeme povšimnout, že hodnoty jsou dokonce označeny jako statisticky nevýznamné. Potravinový problém se vyhýbá státům, které zbohatly díky těžbě a exportu ropy. Jedná se zejména o země, jako jsou Spojené arabské emiráty, Libye, Tunisko a Kuvajt. (Kuna, 2010)

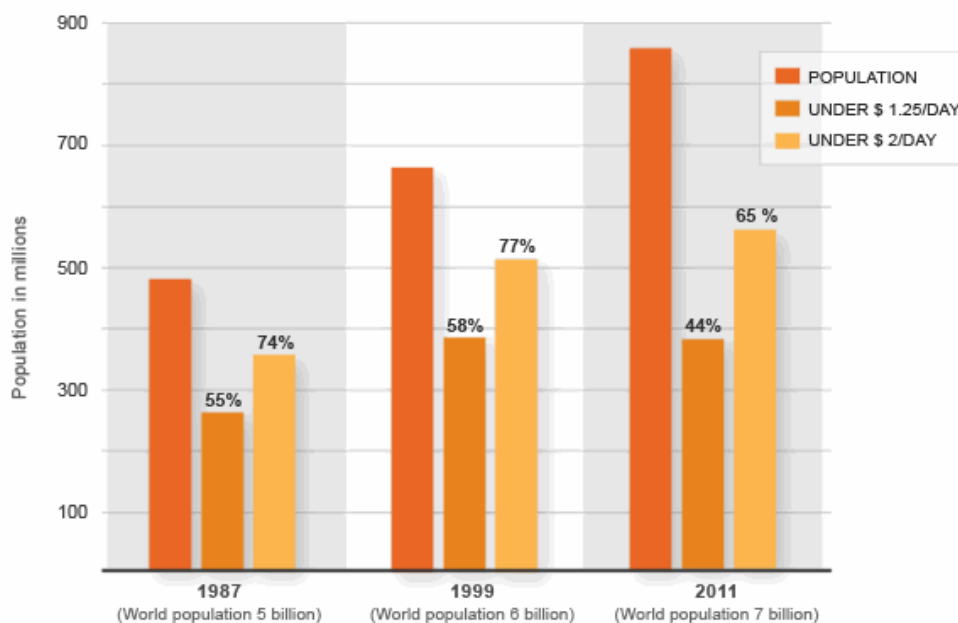
Jak již bylo uvedeno v předešlém textu území severní Afriky a Blízkého východu je značně diferenciované a to zejména v odlišném rozmístění obyvatelstva a nerovnoměrným množstvím bohatství. Proto je důležité tyto kontrasty brát na vědomí a nepřikládat význam pouze absolutním číslům vyjadřujícím počet podvyživených obyvatel.

5.2.3 Subsaharská Afrika

Tato oblast je považována za jeden z nejchudších kontinentů světa, což dokazují následující data. Území subsaharské Afriky obývá přibližně 12,4 % populace a 27,5 % chronicky podvyživených osob rozvojového světa v průměru let 2010-2012. Podle těchto údajů je možno usuzovat, že více než čtvrtina tamějších obyvatel (26,8 % v průměru let 2010-2012) je sužována podvýživou a hladem.⁵ Na obr. č. 7 je znázorněn počet obyvatel subsaharské Afriky, vyjádřený v procentech, kteří žijí za méně než 2 a 1,25 USD na den. Procenta extrémně chudých obyvatel tohoto regionu jsou srovnávána s celkovou lidskou populací za roky 1987, 1999 a 2011.

⁵ Vlastní výpočty autorky na základě údajů dostupných z: www.fao.org

Obr. č. 7: Obyvatelé subsaharské Afriky (v %) žijící za méně než 2 a 1,25 USD na den



Zdroj: Reuters, 2011

Západní Afrika

Podrobnější údaje o vývoji počtu chronicky podvyživených jedinců v západní Africe přináší tab. č. 9 (viz příloha C). Z uvedených údajů je patrné, že nejzávažnější situace panuje v Nigérii, neboť nigerská populace vykazuje velký rostoucí trend a tato země je tak právem označována jako jediný více než „stomilionový“ stát Afriky. Přestože Nigérie disponuje poměrně velkým bohatstvím a to zejména v podobě největších zásob ropy a zemního plynu v celé Africe, zápolí s častými vnitřními konflikty, diferenciací mezi regiony, korupcí a vysokým populačním růstem.

Obtížné situaci čelí i státy Sahelu zejména Mali a Niger, které se nacházejí na pomezí Sahary a africké savany. Tyto země jsou sužovány nepříznivými klimatickými podmínkami. Rozšiřující se pouště značně komplikují zemědělskou činnost a snižují produkci potravin, což vede ke zvýšení počtu podvyživených osob.

Vysoké procento podvyživených osob můžeme najít také v oblasti Guinejského zálivu. Přestože státy v této oblasti patří k největším producentům a exportérům zemědělských produktů, potýkají se s chudobou a hladem. (Kuna, 2010)

Opačnou situaci můžeme sledovat v Ghaně. Této zemi se podařilo snížit počet chronicky podvyživených jedinců v rozmezí průměrů let 1990-1992 a 2010-2012 z 6 milionů obyvatel na 1 milion obyvatel (viz příloha C). Ačkoliv se tento stát vyznačuje prozatím nízkou životní úrovní, v posledních letech dosáhl poměrně velkého ekonomického a společenského pokroku.

Střední Afrika

Na základě tab. č. 10 (viz příloha D) je možno vidět rozložení chronické podvýživy v rozvojových oblastech střední Afriky. Organizace pro výživu a zemědělství uvádí číselná data o podvýživě v této oblasti pouze do průměru let 2005-2007. Díky těmto číselným údajům je možno konstatovat, že nejzávažnější situace panovala v Demokratické republice Kongo. Počet chronicky podvyživených se v průměru let 1990-1992 až 2005-2007 v této oblasti markantně zvýšil. Dle FAO došlo během tohoto období ke zvýšení počtu podvyživených z 10 milionů obyvatel na 41,9 milionů. Na základě hodnocení Multiple Indicator Cluster Survey z roku 2010 je odhadováno, že až 14 % dětí do pěti let v této zemi trpí akutní podvýživou. Tato alarmující situace byla zapříčiněna především dlouholetými válečnými konflikty, nedostatečnou infrastrukturou a přírodními katastrofami, které zničily zemědělskou úrodu. Nevyhovující infrastruktura, která je spjata s vysokými dopravními náklady, zabraňuje včasné humanitární pomoci a přístupu na tamější trhy. Tento negativní faktor ohrožuje hospodářský rozvoj celé země. (FAO, 2011)

Nepříznivá výživová situace panovala v tomto období také v Kamerunu. Obyvatelé této oblasti čelili častým obdobím sucha nebo naopak záplavám. Tyto opakující se přírodní katastrofy měly negativní vliv zejména na agrární sektor. Značná neúroda zemědělských plodin a nedostačující nebo dokonce neexistující zásoby potravin vedly k poměrně vysoké míře chronicky podvyživených. Obdobná situace vládla i v Čadu. (FAO, 2013d)

V Gabonu je výživový stav obyvatelstva přijatelnější, což je možno vidět v tab. č. 10 (viz příloha D). Tato země je považována za poměrně bohatý africký stát, který vlastní velké zásoby ropy. Potravinová situace zde přesto není příznivá, a to zejména kvůli velkým rozdílům mezi jednotlivými společenskými vrstvami.

Východní Afrika

Ve východní Africe je výživová situace velmi kritická, neboť tento region se potýká s nezávažnějšími potravinovými a výživovými problémy v rámci celé subsaharské Afriky.

Z tab. č. 11 (viz příloha E) je na první pohled patrná kritická situace na území Etiopie, kde v průměru let 2010-2012 žilo 34 milionů chronicky podvyživených jedinců, což tvořilo zhruba 40,3 % všech obyvatel Etiopie. Dle číselných údajů z tab. č. 11 došlo v Etiopii v poslední době jen k nepatrnému snížení počtu podvyživených z 35 milionů osob (průměr let 2007-2009) na 34 milionů osob (průměr let 2010-2012). Snížení chronicky podvyživených nebylo zdaleka dostačující, neboť výše uvedené hodnoty jsou druhé nejvyšší v rámci celé Afriky a jasně poukazují na velmi špatnou situaci v zemi. Oblast Etiopie je tedy právem považována za jednu z nejchudších zemí Afriky. Nejchudší obyvatelé žijí na venkově a jejich hlavní obživou je zemědělství, na kterém jsou prakticky závislí. Tamější klimatické podmínky agrárnímu sektoru příliš nepříspívají, neboť tato oblast je spjata s trvalým nedostatkem srážek a dlouhodobými obdobími sucha, což vede k upevnění chudoby, která postihuje zejména drobné zemědělce a pastevce. Opakující se období sucha jsou hlavní příčinou neúrody zemědělských plodin a pro mnoho chudých etiopských rodin s sebou přinášejí rozsáhlé hladomory. Situace se v poslední době ještě zhoršila a to zejména kvůli prudkému nárůstu cen potravin a hnojiv na světových trzích. (Finance Maps of World, 2013-2014)

Dalším aspektem, který prohlubuje etiopskou chudobu, je poměrně vysoký počet obyvatel nakažených virem HIV, přičemž Etiopie patří mezi nejvíce postižené země. Konkrétní hodnoty nám přináší tab. č. 12, kde je možno vidět počet infikovaných obyvatel mezi léty 2001 až 2010. Vzhledem k těmto poměrně vysokým hodnotám zavedla etiopská vláda v posledních letech efektivní strategie, s nimiž se snažila zvrátit rostoucí trend HIV a minimalizovat dopady této epidemie. Jednalo se zejména o využívání preventivních metod a testování obyvatel. Tamější boj proti HIV přinesl poměrně povzbudivé výsledky, což je možno vidět v tab. č. 12. Mezi léty 2008 a 2009 došlo k výraznému poklesu infikovaných osob, a to konkrétně z 1,5 milionů na 0,98 milionů nakažených jedinců. V roce 2010 jsou hodnoty shodné s rokem 2009.

I přes tento značný pokrok je situace stále závažná, neboť počet osob postižených virem HIV je i nadále vysoký. (GAP Report, 2012)

Tab. č. 12: Obyvatelé Etiopie nakažení virem HIV v letech 2001 až 2010

Země	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Etiopie	3,0	3,0	2,1	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	0,98	0,98

Zdroj: CIA, 2011a

Další zemí východní Afriky, která se potýká s vysokým zastoupením chronicky podvyživených obyvatel, je Súdán. Organizace pro výživu a zemědělství eviduje v průměru let 2010-2012 18 milionů podvyživených obyvatel. I přesto, že tento stát disponuje ohromným nerostným bohatstvím, patří k nejchudším zemím světa. Podobně jako v Etiopii i zde postihuje chudoba a hlad zejména drobné zemědělce, kteří žijí převážně na venkově. V agrárním sektoru je zaměstnána většina súdánského obyvatelstva. Vedle neúrody zemědělských plodin, která je způsobena častými obdobími sucha a nedostatkem vody, jsou za klíčový faktor zdejší nepříznivé situace považovány zejména vnitřní konflikty a nepokoje ve kterých se stát utápí. Tyto spory vedly k obrovským ztrátám na životech, potravinovému deficitu a v neposlední řadě zabraňovaly dalšímu rozvoji země. (UNDP, 2012)

K nejzávažnějším a nejkrvavějším nesvárům současnosti patří konflikt v súdánském Dárfúru, který přerostl až v genocidu a vedl v roce 2011 ke vzniku samostatného Jižního Súdánu. (Christian Solidarity International, 2011) Vedle nepříznivých klimatických podmínek a vnitřních konfliktů se země potýká s obrovským zadlužením a to ve výši téměř 760 miliard Kč k roku 2010. Takto velký dluh má pro Súdán dalekosáhlé následky a to zejména ve smyslu nemožnosti hospodářského rozvoje a prohlubování chudoby v zemi. (UNDP, 2012)

Poměrně vysoký počet podvyživených osob je charakteristický i pro Tanzanii, Ugandu a Keňu. Tyto země byly zasaženy hospodářským úpadkem v druhé polovině 20. století. Na výživové situaci se v těchto oblastech také nepříznivě promítaly válečné konflikty.

Jižní Afrika

Tab. č. 13 (viz příloha F) přináší údaje o počtu podvyživených osob v zemích jižní Afriky, kde je možné si povšimnout dlouhodobé nepříznivé situace v Mozambiku. Zde žilo v průměru let 2010-2012 9 milionů chronicky podvyživených obyvatel. Chudoba v této zemi postihuje nejvíce oblasti venkova, kde žije přibližně 70 % lidí. Venkované se živí zejména drobným zemědělstvím, nicméně jejich příjmy jsou poměrně nízké, neboť Mozambik se potýká s častými klimatickými šoky, které pravidelně způsobují závažné škody a narušují hospodářský růst země. Nejvíce jsou ohrožovány vyprahlé či záplavové oblasti. Další hrozbou pro tamější obyvatele je nákaza virem HIV. Epidemie HIV se pomalu šíří po celé zemi a to převážně u lidí ve věku 15-49 let (11,5 %), tedy u nejvíce produktivní části populace. (WFP, 2013)

Poměrně vysoký počet podvyživených osob je charakteristický i pro Zimbabwe a Madagaskar. V Zimbabwe byla potravinová situace nepříznivá zejména kvůli nedemokratickému režimu, který rozvrátil ekonomiku i společnost, dále také kvůli vyvlastnění prosperujících farem a jejich následnému neodbornému vedení. (Kuna, 2010)

Na ostrovním státě Madagaskar byl potravinový deficit způsoben zejména prudkým populačním růstem, který tento stát neměl pod kontrolou. V tab. č. 13 (viz příloha F) je možno vidět, že v průměru let 2010-2012 dosáhl počet chronicky podvyživených 7 milionů, což lze považovat za nejvyšší hodnotu od průměru let 1990-1992. (Kuna, 2010)

S obdobnou situací se lze setkat i u ostatních zemí jižní Afriky. Na základě dlouhodobého vývoje podvyživených rozvojových jihoafrických zemí, který nám přináší tab. č. 13 (viz příloha F), je možno konstatovat, že nelze uvést konkrétní příklad země, kde by došlo v posledních letech k výraznému snížení počtu podvyživených osob.

5.2.4 Latinská Amerika a karibská oblast

V průměru mezi léty 2010 a 2012 žilo v oblasti Střední Ameriky, Jižní Ameriky a Karibiku přibližně 5,8 % všech podvyživených jedinců obývajících rozvojový svět. Podíl všech obyvatel této oblasti na celkové lidské populaci je 8,4 %, přičemž podíl

všech podvyživených osob na celkové lidské populaci je 0,7 %.⁶ Hlavním příčinou hladu a podvýživy v Latinské Americe a karibské oblasti není nedostatek potravin či výrobních kapacit, ale nedostatečná distribuce a omezený přístup k potravinám. (FAO, 2008)

Střední Amerika

Na základě údajů v tab. č. 14 (viz příloha G), je možno konstatovat, že Mexiko a Kostarika představují oblasti s nejmenším počtem chronicky podvyživených osob. Mexiko je přitom také charakteristické svou ekonomickou silou, rozlohou a vysokým počtem obyvatelstva, které čítá přes 100 milionů osob. Mexiko se může pyšnit těžebním průmyslem a to zejména exportem ropy, naopak agrární sektor v hornatém Mexiku značně zaostává. Chudou část Mexika je možno vidět převážně v oblastech venkova.

Opačný vývoj v počtu chronicky podvyživených se jeví v Guatemale, kde počet podvyživených v průměru let 1990-1992 až 2010-2012 se zvýšil z 1 na 4 miliony osob. Guatemala je považována za charakteristickou zemi Latinské Ameriky, neboť je známa nerovnoměrným držetím výrobních faktorů, zejména půdy. Tato oblast se potýká s nízkou produktivitou drobných farmářů, což je způsobeno především nedostatečnou infrastrukturou a nízkou mírou nevzdělanosti. Situaci v poslední době zhoršují občasně hurikány, které mají ničivé následky. (Kuna, 2010)

Ve většině zemí Střední Ameriky jsou příjmy z exportu zemědělských produktů a textilu soustředěny v rukou velmi malého počtu lidí a to zejména velkých podnikatelů a vlastníků půdy. Přičemž drobní podnikatelé a zemědělci se pohybují na hranici chudoby. (IFAD, 2013a)

Jižní Amerika

V oblasti Jižní Ameriky se nachází vysokohorské pásmo And a rozsáhlé pralesy, což jsou hlavní příčiny řídkého osídlení země. Většina obyvatel Jižní Ameriky obývá zejména městské části, ale největší procento chudoby je soustředěno na venkově. Tamější venkovská chudoba je spjata s nerovnoměrným rozdělením půdy, nedostatečnou infrastrukturou a distribucí, omezenými investicemi do zdravotnictví, vzdělání a bydlení. (IFAD, 2013a)

⁶ Dle vlastních výpočtů autorky dostupných z: www.fao.org

Nejlidnatější zemí Jižní Ameriky je Brazílie, která se také vyznačuje vysokým počtem chronicky podvyživených osob, což je možno zaznamenat v tab. č. 15 (viz příloha H). Nicméně jedná se o zemi plnou kontrastů, neboť na jedné straně se Brazílie pyšní nemalým bohatstvím a na straně druhé se potýká s bídou a hladem. Největší bohatství přináší Brazílii zejména průmyslový sektor v podobě těžby železné rudy a ropy, dále také vyspělý agrární sektor, který je zaměřen zejména na export mnohých zemědělských plodin. Navzdory těmto skutečnostem miliony obyvatel Brazílie trpí hladem, neboť se k nim nedostává dostatečné množství potravin. Ačkoliv Brazílie disponuje velkými zásobami potravin, hlavní problém spočívá v jejich špatné distribuci a chudobě podstatné části obyvatelstva. (Kuna, 2010)

Obdobně Argentina představuje zemi, která je významná především vývozem zemědělských produktů. I v této zemi stojí vedle sebe bída a bohatství, nicméně počet podvyživených v této oblasti dle FAO je statisticky nevýznamný. (Kuna, 2010)

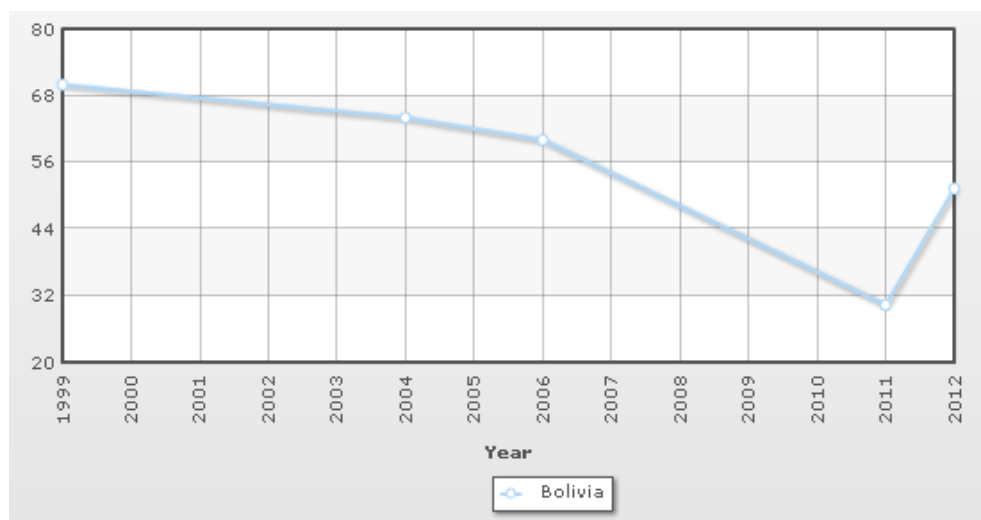
V Kolumbii se počet podvyživených ustálil v posledních letech na 6 milionů osob. Země se potýká s velkými společenskými rozdíly a to zejména mezi venkovskými a městskými oblastmi. Velká část obyvatelstva je zasažena venkovskou chudobou, která je prohlubována omezeným přístupem ke vzdělání a negramotností. Tato země musí také čelit řadě ozbrojených konfliktů, které mají ničivé následky pro řady kolumbijských rodin. (IFAD, 2013b)

Výrazné snížení počtu podvyživených osob je možno sledovat v Peru, kde došlo v průměru let 1990-1992 až 2010-2012 k poklesu ze 7 milionů osob na 3 miliony osob. Za tento pokrok vděčí Peru zejména zemědělské reformě a nové legislativě, upravující sféru vlastnictví a pronájem půdy. Tyto aspekty napomohly významnému zvýšení zemědělské produkce. (Kuna, 2010)

Alarmující situaci je možno sledovat v jednom z nejchudších států Jižní Ameriky, a to v Bolívii. Obr. č. 8 přináší vývoj chudoby v Bolívii mezi léty 1999 až 2012. Na první pohled je patrný prudký pokles chudoby zejména v roce 2011, kdy tamější míra chudoby klesla na 30,3 %, načež začala opět prudce stoupat a v roce 2012 dosahovala 51,3 %. Slibné vyhlídky do budoucna by mohly pro tento stát představovat značné zásoby železné rudy a jiných nerostných surovin, které by mohly

být jednou z příčin rozvoje bolivijského hospodářství a následného zvýšení tamější životní úrovně.

Obr. č. 8: Vývoj chudoby v Bolívii mezi léty 1999-2012 (v %)



Zdroj: CIA, 2011b

Karibská oblast

Tab. č. 16 přináší údaje o rozložení chronické podvýživy v karibské oblasti, nicméně FAO poskytuje podrobnější data jen pro několik málo států, které jsou v této oblasti nejvýznamnější a to zejména po stránce ekonomické a populační.

Nejzávažnější situaci můžeme zaznamenat u Haiti, kde výživový stav je od průměru let 1990-1992 takřka neměnný a čítá zhruba 5 milionů osob, přičemž v průmětu let 2010-2012 tento stát obývalo 10,1 milionů obyvatel. Z těchto údajů vyplývá, že 49,5 % jedinců v průměru let 2010-2012 trpělo chronickou podvýživou. Na základě těchto číselných údajů je možné konstatovat, že se jedná o nejzaostalejší stát v rámci celé Karibské oblasti i Latinské Ameriky. Mezi faktory, které v této zemi umocnily chudobu a hlad, patří zejména rychlý růst obyvatelstva, politické a sociální nepokoje. Dalším klíčovým faktorem jsou časté přírodní katastrofy, jako jsou hurikány a záplavy, které mají pro Haiti ničivé následky. Největší přírodní pohroma zasáhla tento stát roku 2010 v podobě ničivého zemětřesení, které způsobilo obrovské ztráty, škody

a velmi negativně ovlivnilo agrární sektor. Přestože tamější zemědělství musí čelit častým změnám klimatu, je považováno za důležité odvětví v celé ekonomice, nicméně nedokáže vyprodukovat dostatek potravin, tudíž je země nucena většinu potřebných potravin dovážet. V této zemi navíc existuje velká propast mezi bohatými a chudými, která se nadále zvětšuje. Extrémní chudoba postihuje zejména obyvatele venkova, kteří mají omezený přístup k základním službám, elektřině a pitné vodě. (IFAD, 2013c)

V Dominikánské republice se počet podvyživených osob ustálil a to konkrétně na 2 miliony podvyživených jedinců. Nejkritičtější situace panuje u hranic s Haiti, kde se můžeme setkat i s extrémní chudobou. Přetrvávající podvýživa a chudoba je způsobena několika faktory. Země se soustředí zejména na rozvoj cestovního ruchu, průmyslu a odvětví služeb, přičemž opomíná investovat do zemědělského sektoru a sociálního rozvoje venkova. Velkou hrozbu zejména pro venkovské oblasti představují hurikány a tropické bouře, které působí negativně na tamější zemědělství a snižují tak příjmy venkovského obyvatelstva. Nízká produktivita v agrárním sektoru prohlubuje venkovskou chudobu, která roste vzhledem k nedostatečnému množství finančních prostředků a informačních technologií potřebných pro zemědělskou výrobu. (IFAD, 2013d)

Kuba, která představuje nejlidnatější zemi karibské oblasti, se také potýká s potravinovým deficitem, nicméně v nižší míře, než výše zmíněné země.

Z výše uvedeného textu je patrné, že oblast Karibiku je vystavovaná častým přírodním katastrofám, které postihují zejména oblasti venkova a také negativně ovlivňují tamější zemědělství. Což přivádí tuto oblast do bludného kruhu chudoby a podvýživy, ze kterého se může jen těžko bez zahraniční pomoci vymanit.

Tab. č. 16: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích Karibiku

Region/země	Počet obyvatel v milionech	Počet podvyživených osob v milionech				
		1990-1992	1999-2001	2004-2006	2007-2009	2010-2012
	2010-2012					
Dominikánská republika	9,3	2	2	2	2	2
Haiti	10,1	5	5	5	5	5
Kuba	11,2	1	Statisticky nevýznamné			

Zdroj: FAO, 2012

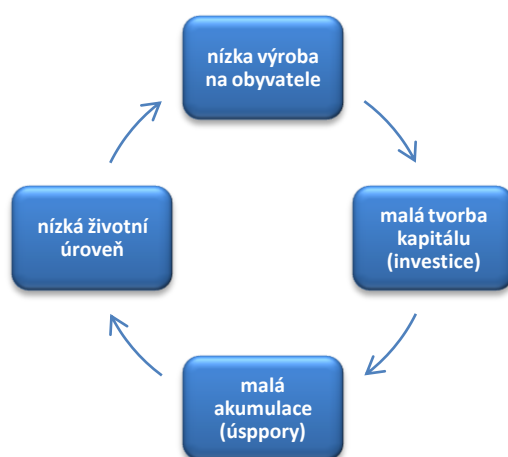
6 MOŽNOSTI ŘEŠENÍ POTRAVINOVÉHO PROBLÉMU

Z výše uvedeného textu je zřejmé, že potravinový problém rozvojového světa je ve své podstatě velmi složitý a nemá jednoduché řešení. Je spjat s celou řadou faktorů, proto je důležité dívat se na potravinový problém jako na celý komplex nikoliv na jeho dílčí části. Světový hlad a podvýživa nelze odstranit jediným, ač efektivním prostředkem, ale je důležité pro jejich vyřešení soustředit se na celou řadu opatření, která mohou potravinový problém rozvojového světa v krátkodobém měřítku zmírnit nebo dokonce v dlouhodobém časovém horizontu by se mohly podílet na jeho celosvětovém řešení.

6.1 Teoretické možnosti

Otázka nedostatku potravin se začala řešit již v minulosti, proto názorů na řešení tohoto problému je celá řada. Za jedno z nejznámějších teoretických východisek je považován „začarovaný kruh bídy“ dle R. T. Gilla. (Gill, 1963) Teorie je takto nazývána díky autorovu přesvědčení, že bída a chudoba jsou umocněny v zacykleném postavení základních sil, které přináší schéma č. 3. Teorie „začarovaného kruhu bídy“ tvrdí, že kvůli nízké výrobě nejsou vytvářeny úspory a obdobně investice, což vede ke stagnující výrobě a následně nízkým příjmům, na základě kterých nemají lidé možnost změnit své spotřební chování. Tuto teorii je tedy také možné vyjádřit slovy: „Země je chudá, protože je chudá“. (Holub, Foltýn, Ordnung, 1993)

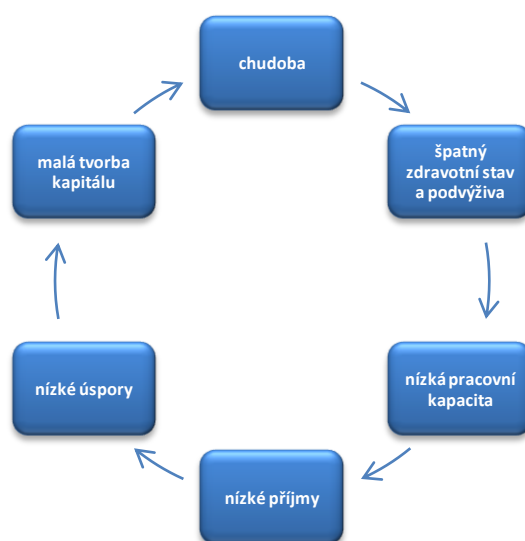
Schéma č. 3: Začarovaný kruh bídy dle R. T. Gilla



Zdroj: Holub, Foltýn, Ordnung, 1997

Teorie začarovaného kruhu bídy byla rozvíjena i dalšími autory a to zejména R. Nurkse, který poukazuje na možné řešení výživové situace, jež spočívá v současném rozvoji více odvětví, neboť jednotlivá odvětví vytvářejí poptávku po výrobcích dalších sektorů a naopak vlastní výrobou zajišťují poptávku po nich. Této teorii je však vytýkáno to, že nepoukazuje na obvyklou situaci v chudých zemích, která se vyznačuje zejména nedostatkem zdrojů a odvětví, která by si navzájem vytvářela nabídku a poptávku.

Schéma č. 4: Začarovaný kruh bídy dle R. Nurkse



Zdroj: Kattel, Kregel, Reinert, 2011

Další významnou teoretickou koncepcí, která poukazuje na ekonomickou zaostalost, zpracoval R. Prebisch. Tuto teorii autor nazval jako „Teorii periferní ekonomiky“. Prebischova koncepce se soustředí zejména na zahraničněobchodní vztahy mezi vyspělými a méně vyspělými ekonomikami. Tyto dva protipóly autor označuje jako „centrum“ a „periferie“, které by měly vystupovat pouze v roli dodavatelů potravin a surovin vyspělým centrům. Na základě tohoto dodavatelského vztahu jsou periferie stavěny do nevýhodné pozice a jediným řešením dle autora je industrializace.

Nedostatkem teorie je však to, že nebere v potaz závislost naší civilizace na některých nerostných zdrojích, které se vyskytují pouze na některých místech

a v omezeném množství. Z této situace těžily zejména ropné země, které se spojily do kartelu vývozců ropy OPEC a od 70. let 20. století se staly významnou součástí světové ekonomiky a politiky. (Kuna, 2010)

6.2 Charakteristiky a předpoklady pro zdárné řešení potravinového problému

Pro stanovení možného řešení potravinového problému, je velmi důležité určit klíčové charakteristiky, které jsou příznačné pro země, v nichž došlo ke zlepšení potravinové situace a k výraznému přírůstku zásob potravin na osobu. Naopak jsou důležité i prvky, které jsou charakteristické u zemí se špatným potravinovým stavem.

Pro země, ve kterých došlo k výraznému zvýšení zásob potravin na osobu, jsou příznačné následující charakteristiky: (Jeníček, Foltýn, 2010)

- nadměrné tempo hospodářského růstu
- výrazné zvýšení importu potravin
- zvětšení objemu domácí zemědělské výroby

Pro země v nichž se naopak potravinová situace zhoršila, jsou typické následující jevy: (Jeníček, Foltýn, 2010)

- nízké zásoby potravin a nedostatečná výživová úroveň ve spojitosti s válečnými a politickými konflikty
- snížení osobních příjmů a výrazný pokles zemědělské výroby
- snížení importu obilovin

Země, které se potýkají s problémem nedostatečné potravy, musí dodržovat určité zásady, aby bylo řešení problému efektivní a dalo se v dané zemi uskutečnit. Za předpoklady úspěšného řešení potravinového problému je považována zejména stabilita politické situace v zemi a zavedení demokracie. V případě dodržení této zásady, lze předpokládat efektivnější využívání zdrojů v konkrétní zemi. Další důležitou oblastí hospodářského a sociálního rozvoje je boj proti negramotnosti a onemocněním. Neméně důležitou podmínkou je dostačující infrastruktura, která zajišťuje přístup na významné trhy. Mnoho zemí by se mělo také soustředit na opatření, která souvisejí s nadměrným populačním růstem.

Snahy o odstranění potravinového problému bývají neefektivní v případě, že země přehlížejí či nedodržují výše zmíněné podmínky. (Jeníček, Krepl, 2003)

6.3 Krátkodobá, střednědobá a dlouhodobá opatření

Krátkodobá opatření. Z kapitoly čtvrté, která pojednává o možných příčinách potravinového problému je patrné, že mohou nabývat pouze krátkodobého charakteru. Jde zejména o nejrůznější přírodní pohromy, jako jsou období sucha nebo naopak povodně, vojenské a občanské nepokoje. Z tohoto důvodu je efektivní na tyto krátkodobé příčiny reagovat krátkodobými opatřeními, která zabraňují nejzávažnějším důsledkům nedostatečného množství potravin a zamezují ztráty lidských životů. Pro tyto účely slouží zejména humanitární a potravinové pomoci mezinárodních organizací jako jsou například FAO, Světový program potravin (WFP). Tyto pomoci mají klíčový význam v překlenutí nejzávažnějších nedostatků potravin, nabývají však pouze krátkodobého charakteru a nemají konečný význam pro řešení problému. Z tohoto důvodu je důležité navázat na ně i jinými prostředky, které přinesou dlouhodobá řešení.

Střednědobá opatření. Klíčovou oblastí střednědobých opatření je zejména podpora hospodářského růstu a růstu zaměstnanosti. Primární roli v oblasti střednědobých opatření sehrává vláda, mezi jejíž hlavní činnosti je možno zařadit rozvoj infrastruktury, podporu makroekonomické stability a snížení zdanění práce. Dále by se vlády měly více soustředit na potřeby zemědělců a zvolení takových opatření, která by jim zajistila vyšší produkci potravin a dostatečné příjmy k vlastnímu rozvoji.

Dlouhodobá opatření. Pro překonání špatné potravinové situace z dlouhodobého pohledu je důležité udržení hospodářského růstu, podpora zemědělského sektoru a oblasti potravin, rozvoj zemědělských technologií a v neposlední řadě rozvoj sociálních služeb soustředěných na odstranění chudoby a zajištění fungující veřejné politiky v oblasti lidských zdrojů. (Jeníček, Foltýn, 2003)

6.4 Možná řešení potravinového problému

Z výše uvedeného textu je patrné, že řešení potravinového problému je běh na dlouho trať, přičemž je důležité řídit se již výše zmíněnými opatřeními, které

se dotýkají celé řady oblastí. Pro zdárné řešení výživového problému je podstatné soustředit se na klíčové oblasti, které jsou uvedeny v následujícím textu.

6.4.1 Rozvoj zemědělské výroby a potravinová bezpečnost

V boji proti nedostatečnému množství potravin jsou za významné aspekty považovány především dlouhodobé zvýšení zásob potravin a růst zemědělské produkce. K tomu je zapotřebí dvou klíčových faktorů. Jednak by se rozvojové země měly více soustředit na využívání již známých, ale dosud málo uplatněných a zaběhnutých znalostí o řízení zdrojů a jednak by měly dbát na rozvoj nových technologií v zemědělství, což by vedlo ke zvýšení produkce potravin. Růst produkce zemědělského sektoru by také vyžadoval nemalé investice do zemědělství, skladovacího vybavení a v neposlední řadě do infrastruktury zejména rozvojového světa. Velkou překážkou pro většinu rozvojových zemí je nedostatek finančních prostředků, z tohoto důvodu je nutné nízké finanční zdroje nahradit vládními investicemi do zemědělského sektoru. (Jeníček, Foltýn, 2010)

Zvyšováním zemědělské produktivity dochází také k růstu úrovně potravinové bezpečnosti. Dalším aspektem, který pozitivně působí na bezpečnost potravin, je správné používání umělých hnojiv, což je pro mnoho rozvojových zemí značný problém. Úroveň využívání hnojiv a pesticidů je v rozvojovém světě několikanásobně nižší než ve vyspělých státech, což vede k nestabilním sklizním zemědělských plodin a také snížení potravinové bezpečnosti. (Černohorský, 1985) Na základě této skutečnosti byl dle FAO vyvinut nový postoj s názvem „The Farmer Field School“, který představuje pravidelné investice do školení zemědělců. Vyšší úroveň potravinové bezpečnosti by země mohly dosáhnout také díky lepšímu přístupu ke skladovacím prostorům a zavlažovacím systémům.

Rozvoj zemědělské výroby a zlepšení potravinové bezpečnosti je dle FAO takřka závislé na vhodně cílených veřejných a soukromých investicích, které by mohly přispět k vyšší produktivitě, ziskům a lepšímu přístupu k potravinám. (FAO, 2009)

6.4.2 Změna vlastnických vztahů

Největší koncentraci chudoby a hladomorů je možno zaznamenat v oblastech venkova rozvojového světa. Je to mu tak zejména kvůli nedostatku půdy a vlastnických

práv. Většina farmářů žije v neustále nejistotě, že o půdu mohou kdykoliv přijít. Kdyby tamější obyvatelé získali přístup k půdě, mohlo by to vést ke zlepšení výživové situace a zvýšení příjmů mnohých domácností. V dlouhodobém časovém horizontu by taková pozemková reforma upravující vlastnické vztahy k půdě znamenala pro rozvojové země efektivnější produkci zemědělských plodin a případně by vedla i ke zvýšení pracovních míst. (Jeníček, Foltýn, 2010)

6.4.3 Integrační uskupení

Pozitivní vyhlídky v řešení potravinového problému představují integrační uskupení, která umožňují členským státům získat ekonomickou sílu a výhodnější vyjednávací postavení. Díky regionální integraci se pro řadu rozvojových zemí otevírají nové obchodní sítě, možnost zapojení do mezinárodního obchodu a v neposlední řadě se rozvojový svět stává atraktivnější pro zahraniční investory. (Kuna, 2010)

Z obecného hlediska integrační uskupení představují možnost rozvoje vzájemných ekonomických vztahů mezi jednotlivými rozvojovými zeměmi a jsou rovněž považována za významný potencionální faktor úspěšnosti boje proti nerovnostem mezi vyspělými a chudými zeměmi. (Foltýn, Holub, 1989)

6.4.4 Stabilizace počtu obyvatel

Určitou naději v řešení výživového problému rozvojového světa představuje ukončení demografického přechodu a stabilizace počtu obyvatel. Jedná se však o dlouhodobý proces, přičemž dle odhadů OSN se světová populace bude i nadále vyznačovat rostoucím trendem a to až do roku 2050. Pro řadu domácností v rozvojových zemích představují potomci určitou naději, neboť jsou přesvědčeni, že právě jejich děti jim pomohou se vymanit ze začarovaného kruhu chudoby a zajistí jim relativně bezpečnější stáří. Bude-li v budoucnu docházet k prudkému růstu populace, stane se klíčovým faktorem zvýšení zemědělské produkce, což ale může s sebou přinášet i jistá ekologická rizika. Růst intenzity zemědělské výroby v zemích s potravinovým deficitem nebude stačit rostoucímu počtu hladovějících obyvatel, proto bude i v budoucnu většina rozvojových zemí odkázána na mezinárodní pomoc. (Kuna, 2010)

6.5 Předpokládaný vývoj potravinového problému

Jedním z předpokládaných trendů budoucnosti jsou integrační snahy, které zasáhnou všechny kontinenty. Problém zajištění dostatku surovinových zdrojů, trhů a odbytišť stále nabývá významu v celosvětovém měřítku, proto bude zejména rozvojový svět nucen prohlubovat vzájemné regionální vztahy. Tento polycentrický vývoj území bude pro řadu rozvojových zemí významný především kvůli zajištění udržitelného rozvoje. Díky integračním uskupením se předpokládá s vytvořením široké sítě sestávající z uzlů, které budou sloužit zejména k distribuci zboží a komodit.

Mezi další charakterizující prvky nejbližších let bude patřit stále rostoucí počet lidské populace. V důsledku růstu obyvatelstva bude vykazovat rostoucí trend i poptávka po potravinách. Strana poptávky je v tomto případě prakticky neovlivnitelná, proto je důležité se soustředit na stranu nabídky. Možným řešením jak navýšit nabídku potravin je liberalizace světového obchodu s potravinami, umožnění vzniku a rozvoji zemědělských podniků a zaměření se na otázku vlastnictví půdy.

V budoucnosti rozvojového světa bude hrát významnou roli i vzdělání, které je považováno za hnací sílu. Již dnes je možné konstatovat, že dvojpolární systém je nahrazen systémem trojpolárním. V tomto uspořádání jsou nejnižší zemědělsky zaměřené státy. Jako prostřední článek systému je možno označit státy s levnou pracovní silou. Naopak v popředí stojí země, které se prioritně soustředí na vzdělání a schopnosti. Předpokladem dalších let je také zvýšení mobility pracovních sil, což umožní i vzdělaným a kvalifikovaným lidem v rozvojovém světě najít odpovídající pracovní pozici. V kontextu s rostoucí důležitostí vzdělání a zvyšováním mobility pracovních sil je důležité se zaměřit na vzdělanost obyvatelstva, neboť neexistence vzdělané společnosti v některých zemích je fatálním problémem. (Kuna, 2004)

Možné řešení potravinového problému může být také v budoucnu ohrožováno osobní hranicí lidské populace. I přes to, že v současné době se podílejí na řešení problému rozvojového světa i vyspělé ekonomiky, kterých se potravinový problém dotýká pouze okrajově, pořád je hlavní prioritou společnosti osobní prospěch jednotlivce, země či regionu. Z tohoto důvodu je velmi důležité, aby se lidé začali dívat na potravinový problém globálně, neboť v sázce je osud celé planety, nikoliv pouze dané oblasti.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo vytvoření uceleného pohledu na potravinový problém, určení příčin a dopadů výživového problému, zanalyzování současné výživové situace v jednotlivých regionech rozvojového světa. Dále se práce zabývala nastíněním a zhodnocením možných řešení potravinového problému a v neposlední řadě bylo cílem práce načrtnutí předpokládaného vývoje problému.

Potravinový problém je ve své podstatě velmi komplikovaný a to zejména kvůli vzájemnému propojení celé řady úzce spjatých vazeb, které se navzájem ovlivňují. Kvůli této spletnosti nelze vymezit ani jeho přesné hranice. Co se týče příčin potravinového problému, je na první pohled patrné, že na výskytu hladu a podvýživy se z velké části podílí lidský faktor. Mezi hlavní spouštěče potravinového deficitu, které jsou na člověku závislé, patří zejména válečné a náboženské konflikty, extrémní chudoba a politická nestabilita. Případně se jedná o faktory představující potenciální nebezpečí, jako je prudký populační růst, zvyšování cen potravin, globální oteplování nebo degradace půdy. Mezi faktory, které člověk nemůže ovlivnit, jsou zařazeny nepříznivé přírodní podmínky, teplotní a klimatické výkyvy.

Potravinový problém je jedním z nejzávažnějších témat dnešní doby a to zejména z důvodu jeho katastrofálních následků, které dopadají na celou populaci. Podvýživu a hlad velmi často doprovázejí bok po boku nejrůznější infekční onemocnění. Tato rizika a nemoci, které s sebou problém nedostatku potravin přináší, sužují především rozvojový svět. Dopady výživového problému se nejčastěji odrážejí v oblastech zdravotního stavu a vzdělání obyvatelstva. V obou těchto oblastech je zřejmá vzájemná spojitost. Nemoci a špatný zdravotní stav mohou být příčinou podvýživy a světových hladomorů, nicméně mohou být zároveň i následkem. Jedinci, kteří nemají přístup k dostatečnému množství kvalitních potravin, jsou náchylnější k nejrůznějším nemocem. Zároveň nemocní lidé nejsou schopni vykonávat fyzickou aktivitu, čímž se jim nedostává dostatečných finančních příjmů pro zajištění adekvátní potravy. Obdobná situace panuje ve spojitosti podvýživy a vzdělání. Země, ve kterých vládne vysoká míra podvýživy a hladu se obecně vyznačují i nízkou vzdělaností. Vzdělání obyvatel je poučeno o závažných onemocněních a mají tedy možnost

se před těmito chorobami dostatečně bránit. Vzdělanost dále odkazuje jedince k vyšším finančním příjmům a tudíž i vyšší možnosti dostatku potravin. Tyto vzájemné spojitosti jsou velmi zásadní a je důležité na ně přesunout pozornost, neboť jejich správné pochopení představuje klíč k vystoupení z bludných kruhů chudoby.

Výživové situaci ve světě jsem věnovala velkou část této práce. Považovala jsem za důležité seznámit se nejen s aktuální situací, ale také se stavem, který panoval ve světě v minulosti. Historický vývoj potravinového problému je důležitý zejména pro lepší pochopení vzájemných souvislostí a poučení se v budoucnosti. Dále jsem se soustředila zejména na zmapování současné výživové situace v jednotlivých regionech světa. Hlavní důraz jsem kladla na vzájemné znaky a rysy jednotlivých oblastí postižených hladem a to zejména z toho důvodu, že spojitosti v jednotlivých regionech by mohly přispět k jednotnému a efektivnímu řešení celého problému.

V dnešní době jsou potravinové krize považovány za komplexní problém a na jejich zmírnění či odstranění je zapotřebí také komplexních řešení. Dříve byly příčiny potravinového deficitu obvykle na lokální úrovni, nyní jsou příčiny i reakce na ně zejména globálního charakteru. V boji proti výživovému problému existuje celá řada opatření, a to od krátkodobých přes střednědobá až po dlouhodobá opatření. V případě krátkodobých nástrojů je nejvýraznější humanitární a potravinová pomoc mezinárodních organizací. Toto opatření slouží však pouze k překlenutí nejkritičtějších období a nemá tedy konečný význam pro řešení potravinového problému. Rozvojová pomoc představuje pouhý doplněk, který by měl být využíván pouze v případě humanitárních katastrof. Z tohoto důvodu je nutné se zaměřit na ta řešení problému, která se vyznačují dlouhodobým charakterem. Klíčovou rolí v řešení potravinového problému hraje zejména zvýšení celkové vzdělanosti, zajištění přístupu k dostatečnému množství potravin, růst zemědělské produkce a dlouhodobé zvýšení zásob potravin. Chceme-li prolomit začarovaný kruh hladu a chudoby je důležité se zaměřit zejména na rozvoj venkovských oblastí a to prostřednictvím dobře cílených investic do zemědělství, tamější infrastruktury a dostatečné distribuce potravin. Zároveň důležitou podmínkou pro efektivní řešení je nastolení politické stability v dané zemi. Všechna tato opatření jsou reálná, nicméně je potřeba na jednotlivé oblasti nahlížet neustále jako na jeden

provázaný celek a tuto skutečnost použít především při řešení problému. Důležitou podmínkou účinnosti a efektivnosti zmiňovaných řešení je důraz na vzdělání. Právě vzdělání je pro hladovějící svět klíčem k vystoupení z bludných kruhů, neboť dokud se hladovějící země nenaučí hospodařit s poskytnutými prostředky, tak tato řešení nikdy nemohou nabýt požadované účinnosti a rozvojový svět bude neustále závislý na mezinárodní pomoci. Řešení a tedy i budoucnost rozvojových oblastí tkví především ve vzdělání a v uvědomění si, že vzdělání lidé mohou lépe využívat poskytnuté prostředky a postupně se vymanit ze závislosti na okolní pomoci.

SEZNAM TABULEK

Tab. č. 1: Mezinárodní klasifikace podle BMI

Tab. č. 2: Doporučená energetická hodnota v kcal

Tab. č. 3: Doporučený denní příjem bílkovin

Tab. č. 4: Výživová doporučení FAO/WHO/UNU z roku 1985

Tab. č. 5: Chudoba podle regionů: podíl obyvatel žijících za méně než 1,25 USD na den (v milionech)

Tab. č. 6: HDP v miliardách USD (běžné ceny) za rok 2011

Tab. č. 7: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích jižní, jihovýchodní a východní Asie

Tab. č. 8: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích severní Afriky

Tab. č. 9: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích západní Afriky

Tab. č. 10: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích střední Afriky

Tab. č. 11: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích východní Afriky

Tab. č. 12: Obyvatelé Etiopie nakažení virem HIV v letech 2001 až 2010

Tab. č. 13: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích jižní Afriky

Tab. č. 14: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích Střední Ameriky

Tab. č. 15: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích Jižní Ameriky

Tab. č. 16: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích Karibiku

SEZNAM OBRÁZKŮ A SCHÉMAT

Obr. č. 1: Globální trend HIV (počet žijících lidí s HIV v milionech) v letech 1990-2011

Obr. č. 2: Vývoj světové populace v letech 1750 až 2050

Obr. č. 3: Obyvatelé v % dle zemí, žijící za méně než 1,25 USD na den

Obr. č. 4: Mapa světa, zobrazující míru HDI, v jednotlivých oblastech pro rok 2011

Obr. č. 5: Cenový index potravin dle FAO (2009-2013)

Obr. č. 6: Vývoj populace v Jemenu od roku 1950 a její předpokládaný rostoucí trend do roku 2150

Obr. č. 7: Obyvatelé subsaharské Afriky (v %) žijící za méně než 2 a 1,25 USD na den

Obr. č. 8: Vývoj chudoby v Bolívii mezi léty 1999-2012 (v %)

Schéma č. 1: Začarovaný kruh podvýživy a průměrných onemocnění

Schéma č. 2: Začarovaný kruh politické nestability

Schéma č. 3: Začarovaný kruh bídy dle R. T. Gilla

Schéma č. 4: Začarovaný kruh bídy dle R. Nurkse

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

IFAD - International Fund for Agricultural Development

OSN - Organizace spojených národů

WFP - World Food Programme

AIDS - Acquired Immune Deficiency Syndrome Immunodeficiency

FAO - Food and Agricultural Organisation

HDI - Human Development Index

HDP - Hrubý domácí produkt

HIV - Human immunodeficiency Virus

PPP - Purchasing Parity Power

UNU - United Nations University

USD - United States dollar

WB - World Bank

WHO - World Health Organisation

BMI - Body Mass Index

HPI - Human Poverty Index

GDI - Gender Related Development Index

GEM - Gender Empowerment Measure

GDP - Gross Domestic Product

WTO – World Trade Organization

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní publikace

1. ČERNOHORSKÝ, Pavel. *Potravinový problém rozvojových zemí – tendence vývoje a možnosti řešení*. Praha: Ekonomický ústav Československé akademie věd, 1985, 158 s.
2. EHL, Martin. *Globalizace pro a proti*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2001, 185 s. ISBN 80-200-0897-7.
3. FOLTÝN, Jaroslav; HOLUB, Alois. *Zrcadlo rozvojových zemí. 2. Ekonomika*. Vyd. 1. Praha: Horizont, 1989, 169 s. ISBN 80-7012-018-5.
4. GILL, R. T. *Economic Development - Past and Present*. New Jersey: Foundations of Modern Economics Series, 1963, ISBN 01-322-3362-2.
5. HOLUB, Alois; FOLTÝN, Jaroslav; ORDNUNG, Nikolaj. *Rozvojová ekonomika*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1993, 128 s. ISBN 80-707-9423-2.
6. HOLUB, Alois; FOLTÝN, Jaroslav; ORDNUNG, Nikolaj. *Rozvojová ekonomika*. Praha: VŠE, Oeconomica, 1997, ISBN 80-7079-423-2.
7. JENÍČEK, Vladimír. *Potravinový problém pro šest miliard: světové zemědělství a výživa*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1982, 294 s.
8. JENÍČEK, Vladimír; FOLTÝN, Jaroslav. *Globální problémy a světová ekonomika*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2003, 269 s. ISBN 80-7179-795-2.
9. JENÍČEK, Vladimír; FOLTÝN, Jaroslav. *Globální problémy světa v ekonomických souvislostech*. Praha: C. H. Beck, 2010, 324 s. ISBN 978-80-7400-326-4.
10. KATTEL, Rainer; KREGEL, Jan; REINERT, Erik. *Ragnar Nurkse (1907-2007): classical development economics and its relevance for today*. Vyd. 1. New York: Anthem Press, 2011, 354 s. Anthem Other Canon series. ISBN 978-1-84331-786-9.
11. KUNA, Z. *Demografický a potravinový problém světa*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 337 s. ISBN 978-807-3575-885.
12. KUNA, Zbyněk. *Rozvojové země ve světové ekonomice*. Vyd. 1. Praha: Credit, 2004, 130 s. ISBN 80-213-1134-7.

Internetové publikace, články, databáze

1. A Dollar a Day. *Education and poverty* [online]. 2013 [cit. 2013-03-21] Dostupné z: http://library.thinkquest.org/05aug/00282/edu_poverty.htm#
2. Anabell. *Složení stravy aneb jak by mělo vypadat naše stravování* [online]. Lenka Mičíková, 2002-2012 [cit. 2013-04-25] Dostupné z: <http://www.anabell.cz/index.php/clanky-a-vase-pribehy/vyziva/20-co-tlo-potebuje/276-sloeni-stravy-aneb-jak-by-mlo-vypadat-nae-stravovani>
3. Economic and Social Development Department. *Reducing poverty and hunger: the critical role of financing for food, agriculture* [online]. FAO, 2002 [cit. 2013-03-21] Dostupné z: http://www.fao.org/docrep/003/Y6265E/y6265e03.htm#P7_2702
4. Economic and Social Development Department. *The state of Food and Agriculture, 2000* [online]. FAO, 2000b [cit. 2013-03-29] Dostupné z: <http://www.fao.org/docrep/x4400e/x4400e09.htm#TopOfPage>
5. Economic and Social Development Department. *The state of food insecurity in the World* [online]. FAO, 2000a [cit. 2013-02-20] Dostupné z: http://www.fao.org/docrep/x8200e/x8200e04.htm#P566_14968
6. FAO, WFP and IFAD. *The State of Food Insecurity in the World 2012: Economic growth is necessary but not sufficient to accelerate reduction of hunger and malnutrition* [online]. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2012 [cit. 2013-04-24]
7. Finance Maps of World. *Poverty In Ethiopia* [online]. 2013-2014 [cit. 2013-04-19] Dostupné z: <http://finance.mapsofworld.com/economy/ethiopia/poverty.html>
8. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *Cameroon: FAO in emergencies* [online]. FAO, 2013d [cit. 2013-03-29] Dostupné z: <http://www.fao.org/emergencies/countries/detail/en/c/153525/>
9. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *FAO Hunger Portal* [online]. FAO, 2013a [cit. 2013-02-20] Dostupné z: <http://www.fao.org/hunger/en/>
10. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *Freeing Latin America and the Caribbean from hunger* [online]. FAO, 2008 [cit. 2013-03-30] Dostupné z: <http://www.fao.org/newsroom/en/focus/2008/1000780/>

11. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *Hanbook on human nutritional requirements* [online]. Rome: WHO, FAO, 1974 [cit. 2013-04-12]. ISBN 92-5-100129-4.
12. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *HIV / AIDS, food security and rual livelihoods* [online]. FAO, 2013b [cit. 2013-03-19] Dostupné z: <http://www.fao.org/worldfoodsummit/english/fsheets/aids.pdf>
13. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *Investing in food security* [online]. FAO, 2009 [cit. 2013-04-12] Dostupné z: http://www.fao.org/fileadmin/templates/ag_portal/docs/i1230e00.pdf
14. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *World Food Situation: FAO Food Price Index* [online]. FAO, 2013c [cit. 2013-04-19] Dostupné z: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/wfs-home/foodpricesindex/en/>
15. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *The FAO Component of the Consolidated Appeals 2011: Democratic Republic of the Congo* [online]. FAO, 2011 [cit. 2013-03-29] Dostupné z: <http://www.fao.org/emergencies/resources/documents/resourcesdetail/en/c/162039/>
16. FRANKENBERGER, Tim; NELSON, Suzanne. *Ex-post impact assessment review of the regional network on aids, livelihoods, and food security* [online]. Washington: International Food Policy Research Institute, 2011 [cit. 2013-03-19] Dostupné z: <http://www.ifpri.org/sites/default/files/publications/ia33.pdf>
17. Global Report: *Unaid Report on the Global Aids Epidemic 2010* [online]. WHO Library Cataloguing-in-Publication Dat, 2010, s. 20 [cit. 2012-03-30]. ISBN 978-92-9173-871-7.
18. Human development report. *Human development statistical annex* [online]. 2011 [cit. 2013-04-19] Dostupné z: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Tables.pdf
19. Christian Solidarity International. *Súdán* [online]. 2011 [cit. 2013-03-30] Dostupné z: http://www.csi-cr.cz/jizni_sudan_nezavislost.php
20. Index mundi. *Bolivia – HIV/AIDS – population below poverty line* [online]. CIA, 2011b [cit. 2013-04-19] Dostupné z: <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=bl&v=69>

21. Index mundi. *Ethiopia – HIV/AIDS – people living with HIV/AIDS* [online]. CIA, 2011a [cit. 2013-04-19] Dostupné z:
<http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=et&v=35>
22. JENÍČEK, Vladimír; KREPL, Vladimír. *Příčiny a možnosti řešení potravinového problému v rozvojových zemích* [online]. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2003 [cit. 2013-04-10] Dostupné z:
<http://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/59181.pdf>
23. Reuters. *How poverty has tracked global population* [online]. Felix Salmon, 2011 [cit. 2013-04-19] Dostupné z:
<http://blogs.reuters.com/felix-salmon/2011/10/31/how-poverty-has-tracked-global-population/>
24. Rozvojovka. *Chudoba* [online]. 2011b [cit. 2013-03-21] Dostupné z:
<http://www.rozvojovka.cz/chudoba>
25. Rozvojovka. *Problematika vody a sanitace v rozvojovém světě* [online]. 2011a [cit. 2013-03-08] Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/informace-o-projektu-cena-vody>
26. Rural Poverty Portal. *Rural poverty in Columbia* [online]. IFAD, 2013b [cit. 2013-03-30] Dostupné z: <http://www.ruralpovertyportal.org/country/home/tags/colombia>
27. Rural Poverty Portal. *Rural poverty in Dominican Republic* [online]. IFAD, 2013d [cit. 2013-03-30] Dostupné z:
http://www.ruralpovertyportal.org/country/home/tags/dominican_republic
28. Rural Poverty Portal. *Rural poverty in Haiti* [online]. IFAD, 2013c [cit. 2013-03-30] Dostupné z: <http://www.ruralpovertyportal.org/country/home/tags/haiti>
29. Rural Poverty Portal. *Rural poverty in Latin America* [online]. IFAD, 2013a [cit. 2013-03-30] Dostupné z:
<http://www.ruralpovertyportal.org/region/home/tags/americas>
30. *The State of Food Insecurity in the World* [online]. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2000, s. 6 [cit. 2013-03-06]. ISBN 92-5-104479-1.
31. *The State of Food Insecurity in the World, 2010: addressing food insecurity in protracted crises* [online]. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2010 [cit. 2012-04-06]. ISBN 978-925-1066-102. Dostupné z:

- <http://www.fao.org/docrep/013/i1683e/i1683e.pdf>
32. The World Bank Group. *Data* [online]. 2013b [cit. 2013-04-19] Dostupné z: <http://data.worldbank.org/>
 33. The World Bank Group. *Poverty and Hunger* [online]. 2004b [cit. 2013-04-19] Dostupné z: http://www.worldbank.org/depweb/english/beyond/beyondco/beg_06.pdf
 34. The World Bank Group. *Poverty headcount ratio at \$1,25 a day (PPP)* [online]. 2013a [cit. 2013-04-19] Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.DDAY/countries?display=map>
 35. The World Bank Group. *World Population Growth* [online]. 2004a [cit. 2013-04-19] Dostupné z: <http://www.worldbank.org/depweb/english/beyond/global/chapter3.html>
 36. The World Bank. *Extreme poverty rates continue to fall* [online]. [2 June 2010] [cit. 2013-03-25] Dostupné z: <http://data.worldbank.org/news/extreme-poverty-rates-continue-to-fall>
 37. The World Health Organisation. *About chronic respiratory diseases* [online]. WHO, 2013d [cit. 2013-03-15] Dostupné z: http://www.who.int/respiratory/about_topic/en/index.html
 38. The World Health Organisation. *Diarrhoeal disease* [online]. WHO, 2013b [cit. 2013-03-08] Dostupné z: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs330/en/index.html>
 39. The World Health Organisation. *Global surveillance, prevention and control of chronic respiratory diseases: a comprehensive approach* [online]. Ženeva, 2007 [cit. 2013-03-19] ISBN 978-92-4-156346-8. Dostupné z: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43776/1/9789241563468_eng.pdf
 40. The World Health Organisation. *Chronic respiratory diseases* [online]. WHO, 2013c [cit. 2013-03-15] Dostupné z: <http://www.who.int/respiratory/en/>
 41. The World Health Organisation. *Water Sanitation Health* [online]. WHO, 2013a [cit. 2013-03-08] Dostupné z: http://www.who.int/water_sanitation_health/diseases/malnutrition/en/
 42. The World Health Organization. *10 Facts on malaria* [online]. WHO 2013e [cit. 2013-03-19] Dostupné z:

- http://www.who.int/features/factfiles/malaria/malaria_facts/en/index9.html
43. UNAIDS. *Report on HIV/AIDS Response, 2012: Federal Democratic Republic of Ethiopia* [online]. GAP Report, 2012 [cit. 2013-03-29] Dostupné z: <http://www.unaids.org/en/dataanalysis/knowyourresponse/countryprogressreports/2012countries/GAP%20Report%202012.pdf>
44. United Nations Development Programme. *Status of MDGs in Sudan in 2012* [online]. UNDP, 2012 [cit. 2013-03-30] Dostupné z: http://www.sd.undp.org/mdg_fact.htm
45. United Nations World Food Programme. *Mozambique* [online]. WFP, 2013 [cit. 2013-03-30] Dostupné z: <http://www.wfp.org/countries/mozambique/overview>
46. Venture Strategies for Health and Development. *Yemen Demographic Momentum Graph* [online]. 2008 [cit. 2013-04-19] Dostupné z: <http://www.venturestrategies.org/graphs/demographic-momentum-graphs/yemen/>
47. VibeGhana. *World Bank notices progress against extreme poverty, flags, vulnerabilities – Findings* [online]. 2012 [cit. 2013-03-25] Dostupné z: <http://vibeghana.com/2012/02/29/world-bank-notices-progress-against-extreme-poverty-flags-vulnerabilities-findings/>
48. Virtuaali ammattikorkeakoulu. *Symptoms of Diarrhea* [online]. 1999 [cit. 2013-04-15] Dostupné z: <http://www2.amk.fi/digma.fi/eetu/www.amk.fi/opintojaksot/0407013/1143547984220/1143549989064/1143571620800/1143571686619.html>
49. *World development indicators* [online]. Washington: International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2012 [cit. 2013-04-19]. ISBN 978-0-8213-8985-0.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích jižní, jihovýchodní a východní Asie

Příloha B: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích severní Afriky

Příloha C: Počet chronicky podvyživených v rozvojových západní Afriky

Příloha D: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích střední Afriky

Příloha E: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích východní Afriky

Příloha F: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích jižní Afriky

Příloha G: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích Střední Ameriky

Příloha H: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích Jižní Ameriky

Příloha I: Abstrakt

Příloha A:**Tab. č. 7:** Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích jižní, jihovýchodní a východní Asie

Region/ země	Počet obyvatel v milionech	Počet podvyživených osob v milionech				
		1990-1992	1999-2001	2004-2006	2007-2009	2010-2012
	2010-2012	1990-1992	1999-2001	2004-2006	2007-2009	2010-2012
východní Asie	1426,3	261	197	186	169	167
Čína	1 349,5	254	187	176	158	158
KLDR	24,7	5	8	9	10	8
Mongolsko	3,2	1	1	1	1	1
Korejská republika	48,9	Statisticky nevýznamné				
jižní Asie	1655,4	327	309	323	311	304
Bangladéš	142,3	37	24	21	23	25
Indie	1 210,1	240	224	238	227	217
Írán	76,3	Statisticky nevýznamné		4	4	Statisticky nevýznamné
Nepál	26,6	5	6	6	6	5
Pákistán	179,5	30	35	36	35	35
Srí Lanka	20,6	6	5	6	5	5
jihový- chodní Asie	531,5	134	104	88	76	65
Filipíny	92,3	15	16	15	14	16
Indonésie	237,6	37	38	34	28	21
Kambodža	13,3	4	4	4	3	2
Laos	6,2	2	2	2	2	2
Malajsie	28,8	Statisticky nevýznamné				

Thajsko	65,5	25	12	7	6	5
Vietnam	87,8	32	17	13	11	8

Zdroj: FAO, 2012

Příloha B:

Tab. č. 8: Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích severní Afriky

Region/ země	Počet obyvatel v milionech	Počet podvyživených osob v milionech				
		1990-1992	1999-2001	2004-2006	2007-2009	2010-2012
Severní Afrika	175,6	5	5	5	4	4
Alžírsko	37,1	1	2	Statisticky nevýznamné		
Egypt	89,0	Statisticky nevýznamné				
Libye	6,4	Statisticky nevýznamné				
Maroko	32,5	2	2	2	2	2
Tunisko	10,6	Statisticky nevýznamné				
Blízký východ	203	8	13	16	18	21
Irák	33,3	2	5	6	8	9
Jemen	24,5	4	5	7	7	8
Jordánsko	6,2	< 0,5	<0,5	Statisticky nevýznamné		
Kuvajt	3,3	1	Statisticky nevýznamné			
Libanon	4,2	Statisticky nevýznamné				
SAE	8,2	Statisticky nevýznamné				
Saudská Arábie	27,1	Statisticky nevýznamné				
Sýrie	21,5	Statisticky nevýznamné				
Turecko	74,7	Statisticky nevýznamné				

Zdroj: FAO, 2012

Příloha C:**Tab. č. 9:** Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích západní Afriky

Region/ země	Počet obyvatel v milionech	Počet podvyživených osob v milionech				
		1990-1992	1999-2001	2004-2006	2007-2009	2010-2012
Benin	9,4	1	1	1	1	1
Burkina Faso	17,5	2	3	4	4	4
Ghana	25,5	6	3	2	1	1
Guinea	11,5	1	2	2	1	2
Libérie	4,2	1	1	1	1	1
Mali	16,0	2	2	2	1	1
Niger	16,3	3	3	3	2	2
Nigérie	170,1	19	13	10	11	14
Pobřeží slonoviny	20,6	2	3	4	4	4
Senegal	13,1	2	2	2	2	3
Sierra Leone	6,1	2	2	2	2	2
Togo	6,0	1	1	1	1	1

Zdroj: FAO, 2012

Příloha D:**Tab. č. 10:** Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích střední Afriky

Region / země	Počet obyvatel v milionech	Počet podvyživených osob v milionech			
		2005-2007	1990-1992	1995-1997	2000-2002
střední Afrika	94,8	20,4	37,2	47,0	51,8
Čad	10,3	3,8	3,9	3,7	3,8
Demokratická republika Kongo	60,8	10,0	25,5	36,7	41,9
Gabon	1,4	0,1	Statisticky nevýznamné		
Kamerun	18,2	4,2	5,0	4,3	3,9
Kongo	3,5	1,0	1,2	0,6	0,5
Středoafriická republika	4,2	1,3	1,6	1,6	1,7

Zdroj: FAO, 2010

Příloha E:**Tab. č. 11:** Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích východní Afriky

Region / země	Počet obyvatel v milionech	Počet podvyživených osob v milionech				
		1990-1992	1999-2001	2004-2006	2007-2009	2010-2012
Burundi	10,2	3	4	5	6	6
Eritrea	5,9	2	3	3	3	4
Etiopie	84,3	34	36	35	35	34
Keňa	38,6	9	10	12	12	13
Rwanda	10,7	4	4	4	3	3
Súdán	30,8	11	11	12	15	18
Tanzanie	43,1	8	14	14	15	18
Uganda	32,9	5	6	8	10	12

Zdroj: FAO, 2012

Příloha F:**Tab. č. 13:** Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích jižní Afriky

Region/ země	Počet obyvatel v milionech	Počet podvyživených osob v milionech				
		1990-1992	1999-2001	2004-2006	2007-2009	2010-2012
Angola	20,6	7	7	6	6	5
Botswana	2,0	<0,5	1	1	1	1
Madagaskar	20,6	3	5	5	6	7
Malawi	13,1	4	3	3	3	4
Mozambik	23,7	8	8	8	9	9
Namibie	2,2	1	<0,5	1	1	1
Zambie	13,0	3	4	6	6	6
Zimbabwe	12,7	5	5	5	4	4

Zdroj: FAO, 2012

Příloha G:**Tab. č. 14:** Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích Střední Ameriky

Region/ země	Počet obyvatel v milionech	Počet podvyživených osob v milionech				
		1990-1992	1999-2001	2004-2006	2007-2009	2010-2012
El Salvador	6,2	1	1	1	1	1
Guatemala	14,7	1	3	4	4	4
Honduras	8,3	1	1	1	1	1
Kostarika	4,3	Statisticky nevýznamné				<0,5
Mexiko	112,3	Statisticky nevýznamné				
Nikaragua	6,1	2	2	1	1	1
Panama	3,4	1	1	1	<0,5	<0,5

Zdroj: FAO, 2012

Příloha H:**Tab. č. 15:** Počet chronicky podvyživených v rozvojových zemích Jižní Ameriky

Region / země	Počet obyvatel v milionech	Počet podvyživených osob v milionech				
		1990-1992	1999-2001	2004-2006	2007-2009	2010-2012
Argentina	40,1	Statisticky nevýznamné				
Bolívie	10,4	2	2	3	3	2
Brazílie	192,3	23	21	16	15	13
Ekvádor	14,4	3	3	3	3	3
Chile	17,4	1	Statisticky nevýznamné			
Kolumbie	46,5	6	5	6	6	6
Paraguay	6,3	1	1	1	1	2
Peru	30,1	7	6	6	5	3
Uruguay	3,2	<0,5	Statisticky nevýznamné			
Venezuela	27,1	3	4	3	Statisticky nevýznamné	

Zdroj: FAO, 2012

Příloha I:

Abstrakt

Černá, Petra. *Potravinový problém jako globální problém světové ekonomiky*.
Bakalářská práce. Plzeň: Fakulta ekonomická ZČU v Plzni, 74 s., 2013

Klíčová slova: potravinový problém, současná světová ekonomika, příčiny, řešení

Bakalářská práce se zabývá potravinovým problémem ve světové ekonomice. V úvodní části jsou vymezeny základní pojmy související s potravinovým problémem. Práce se dále zabývá možnými příčinami, riziky a dopady potravinového problému. Značná část práce je věnována výživové situaci v jednotlivých regionech světa. Soustředí se zejména na současnou potravinovou situaci v rozvojových zemích, ale i na historický vývoj potravinového problému. Tato část práce klade důraz na společné znaky a rysy jednotlivých hladovějících oblastí. Závěrečná část práce zhodnocuje možná řešení potravinového problému a zároveň naznačuje předpokládaný vývoj problému. Klíčem k řešení potravinového problému je především zvýšení úrovně vzdělanosti, zajištění přístupu k dostatečnému množství potravin, růst zemědělské produkce a dlouhodobé zvýšení zásob potravin.

Abstract

ČERNÁ, Petra. *Food problem as a global problem of world economy*. Bachelor thesis. Pilsen: Faculty of economics ZCU in Pilsen, 74 p., 2013

Key words: food problem, present world problem, causes, solvings

The bachelor thesis deals with the problem of food in the world economy. There are defined basic concepts related to food problem in the introductory part. The thesis is concerned with possible causes, dangers and impacts of food problem. Significant part of the thesis is dedicated to nutritional situation in different world regions. The thesis is progress too. This part of thesis lay stress on common attributes and features of starving areas. The concluding part of thesis apraises possible solvings of food problem and also indicates expected evolution of the problem. The key to solve food problem is mainly increase level of education, ensure access to satisfactory amount of food, growth of agriculture production and long-term increase of food supplies.